

Gençlerin Somut Kültürel Miras Farkındalığı: Erasmus+ Projesi Deneyiminden Perspektifler

Araştırma Makalesi
Research Article

Ebru HARMAN ASLAN¹, Melisa DİKER²,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İskenderun Teknik Üniversite, Mimarlık Fakültesi, Hatay, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0003-2489-7628, e-posta: ebru.aslan@iste.edu.tr,

² Dr. Öğr. Üyesi, İskenderun Teknik Üniversite, Mimarlık Fakültesi, Hatay, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0003-2681-1306, e-posta: melisa.diker@iste.edu.tr,

ÖZ

Kültürel miras, toplumların sürekli gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak tanımlanan, somut ve soyut yönleri içeren geçmişten miras kalan bir kaynak grubudur. Bu mirasın çağdaş, bilimsel, yenilikçi ve sürdürülebilir yöntemlerle korunması için toplumsal farkındalık düzeyinin artması gerekmektedir. Kültürel mirasın geçmiş ve gelecek arasında kurduğu bağlar göz önüne alındığında, özellikle gençlerin geçmişin değerlerini anlaması ve takdir etmesi, kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılmasının bir ön koşuludur. Bu bağlamda, gençlerin kültürel miras farkındalığını ve koruma süreçlerine katılımlarını artırmayı amaçlayan faaliyetler geliştirilmelidir. Bu çalışmada, gençler arasındaki somut kültürel miras ve korunmasına ilişkin farkındalık düzeyini arttırmaya yönelik "Geçmişten Geleceğe" isimli Erasmus+ Gençlik Değişimi projesi deneyimlerini paylaşmak ve projenin amacına ulaşma/başarılı olma düzeyini değerlendirmek amaçlanmıştır. Projeye üç farklı ülkeden 43 genç katılmıştır. Projede somut kültürel miras varlıkları hakkında "neyi, neden, nasıl koruyoruz?" temalarıyla hazırlanan 14 aktivite gerçekleştirilmiş ve aktivitelere ek olarak katılımcılara anket uygulanmıştır. Projede yapılan aktivitelerin çıktıları uzmanlar tarafından yorumlanarak; elde edilen anket bulguları ise betimleyici analiz kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonuçta gençlerin çoğunlukla somut kültürel mirasın tanımı, kapsamı ve sınıflandırmaları hakkında bilgi edindikleri, kültürel miras değerlerini kavradıkları, bu değerlerin en çok toplumsal farkındalık düzeyini artırarak korunabileceğinin bilincine vardıkları ve benzer projelere katılma eğiliminde oldukları görülmüştür.

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 28 / 08 / 2022
Kabul 21 / 09 / 2022

ANAHTAR KELİMELELER

Somut Kültürel Miras
Farkındalık
Koruma
Hatay

Youth Awareness on Tangible Cultural Heritage: Perspectives from the Experience of the Erasmus+ Project

ABSTRACT

Cultural heritage is a resource inherited from the past, including tangible and intangible assets, which is defined as a reflection of societies' ever-evolving values, beliefs, knowledge and traditions. To protect this heritage with modern, scientific, innovative and sustainable methods, it is necessary to increase the level of social awareness. Considering the links that cultural heritage establishes between the past and the future, the prerequisite for the preservation and transfer of cultural heritage to the future is that especially young people understand the values of the past. In this context, activities aiming to increase young people's awareness about cultural heritage and their participation in conservation processes should be developed. This study aimed to share the experiences of the Erasmus+ Youth Exchange project named "From the Past to the Future," which intended to raise awareness of tangible cultural heritage and its protection among young people and to evaluate the achievement level of the project. 43 young people from three different countries participated in this project. As part of this project, 14 activities prepared with the themes of "what, why and how we protect" were carried out about tangible cultural heritage assets; also, a questionnaire was applied to the participants. The outputs of the activities carried out in the project were interpreted by the experts, and the survey findings were evaluated using descriptive analysis. In conclusion, it was seen that young people mostly gained information about the definition, scope and classification of tangible cultural heritage, comprehended the values of cultural heritage, became aware that these values could be preserved by increasing the level of social awareness, and tended to participate in similar projects.

ARTICLE HISTORY

Received 28 / 08 / 2022
Accepted 21 / 09 / 2022

KEYWORDS

Tangible Cultural
Heritage
Awareness
Conservation
Hatay

1. GİRİŞ

Günümüzde bütünleşik koruma süreçlerini planlamak ve yürütmek için bilimsel, kapsamlı ve katılımcı yönetim modellerin benimsenmesi en çağdaş yaklaşımdır. Bu bağlamda, son dönem tartışmaları insanı merkeze alan koruma yaklaşımlarına odaklanmaktadır. İnsan odaklı koruma ve yerel güçlendirme ve uluslararası toplum için "kültür tartışmalarının merkezine insanları yerleştirmek", koruma alanının ana temaları haline gelmiştir (ICOMOS, 2014). İnsan odaklı koruma yaklaşımı, miras varlığı ile ilişkili tüm paydaşların koruma süreçlerine aktif katılımını öngörmektedir. Kültürel miras varlığının kullanıcıları olan yerel sakinler ve ziyaretçiler hem miras varlığıyla kurdukları ilişkiler, hem de her türlü koruma pratiğinden doğrudan etkilenme bağlamında öncelikli konumda olmaları nedeniyle koruma süreçlerine katılımları özellikle önem arz etmektedir (Turgut Gültekin ve Uysal, 2018). Katılımın ön koşulu ise kültürel mirasın tanımını, kapsamını bilme; değerini kavrama ve bu değerlerin korunmasına yönelik farkındalık sahibi olmaktır. Ancak, kültürel mirası koruma ve yönetim süreçlerine miras kullanıcıların katılımı her zaman istenen seviyede olamamaktadır. Bu sorununun sosyal, yasal-yönetimsel ve ekonomik boyutları yanında, miras kullanıcıların kendi kültürel mirasına sahip çıkmak için çaba gösterme eğiliminde olmamalarından da söz edilebilir. Bu eğilim, miras kullanıcılarının kültürel mirasın tanımını, kapsamını, değerleri konusunda bilgi eksikleri olduğuna ve bu değerlerin korunmasına yönelik farkındalık düzeylerinin düşüklüğüne işaret etmektedir.

Kültürel miras durağan bir kavram değildir, tanımı ve kapsamı sürekli gelişmektedir. Güncel bir yaklaşımla kültürel miras, toplumların sürekli gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansımasıdır ve zaman içinde insanlar ve yerler arasındaki etkileşim sonucu oluşan çevrenin tüm yönlerini kapsamaktadır (Council of Europe, 2005). UNESCO'ya göre somut ve somut olmayan (2003) olmak üzere iki ana gruba ayrılan kültürel miras, sembolik, tarihi, sanatsal, estetik, etnolojik veya antropolojik, bilimsel ve sosyal önem arz eden değer çeşitliliğine sahip eserleri, anıtları, yapı gruplarını ve alanları içermektedir (UNESCO, 2009). Kültürel mirası önemli kılan, göreceli nitelikleri, toplumda araçsal, sembolik vb. işlevlere karşılık gelmeleri ve toplumun onlara atfettiği değerlerdir. Kültürel miras değerleri, her zaman miras korunmasının altında yatan neden olmuştur, çünkü toplumlar ancak faydalı ve değerli bulduklarını korumak için çaba gösterme eğilimi taşırlar. Miras koruma süreçlerinin de temel hedefi, kültürel miras değerleri bütünüünün korunması ve sürdürülmesidir (The Australia ICOMOS, 1999).

Miras koruma süreçlerinin başarısı, miras kullanıcılarının (yerel halk ve ziyaretçiler) belirli bir düzeyde miras farkındalığının olmasına bağlıdır (Munjeri, 2004). Bu bağlamda, miras farkındalığını arttırmaya yönelik çalışmalar, kültürel mirası ve değerlerini geleceğe taşıyabilmek adına özellikle gençlere odaklanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, gençler arasındaki somut kültürel miras farkındalığını arttırmaya yönelik "Geçmişten Geleceğe"

isimli Erasmus+ Gençlik Değişimi projesi deneyimlerini paylaşmak ve projenin amacına ulaşma/başarılı olma düzeyini değerlendirmektir. Gençlerin kültürel miras farkındalığını arttırmaya yönelik pek çok program ve proje olmasına karşın, proje deneyimlerinin aktarıldığı bilimsel yayın sayısı sınırlıdır (Çiftçi, 2020; Dostoğlu, Başdemir, Durmaçalı ve Çalıklı, 2016). Bu bağlamda, proje deneyimlerinin, çıktı ve sonuçlarının aktarılması yoluyla bu çalışmanın literature katkı sağlayacağı ve benzer projelerin yaygınlaşmasının önünü açacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada iki veri setinden yararlanılmıştır. İlk veri seti, proje kapsamında yürütülen aktivitelerin çıktılarında oluşmaktadır. İkinci veri seti ise, Erasmus + projesinin, katılımcılar arasında somut kültürel miras farkındalığını arttırmadaki başarılı olma düzeyinin belirlenmesine yönelik hazırlanan anketlerden elde edilmiştir. Aktivite çıktıları, uzmanlar tarafından yorumlanarak değerlendirilmiş; anket verileri betimleyici yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçları, gençlerin çoğunlukla somut kültürel mirasın tanımını, kapsamını ve sınıflandırmaları hakkında bilgi sahibi olduklarını, miras varlığının korunmasının altında yatan sebep olan kültürel miras değerlerini kavradıklarını, bu değerlerin korunabilmesi için toplumsal farkındalığın önkoşul olduğunun bilincinde olduklarını ve benzer projelere katılma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bir başka deyişle, Erasmus + projesi gençlerin kültürel miras ve korunmasına yönelik bilgi, deneyim, duyarlılık ve farkındalık düzeylerini artırıcı ve koruma süreçlerine katılımlarını teşvik edici bir rol oynamıştır. Çalışmanın giriş bölümünün akabinde, ikinci bölümde, kültürel mirasın tanımı, kapsamı ve sınıflandırılması, kültürel miras değerleri ile miras farkındalığı ve korumada katılım süreçlerini özetleyen kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Materyal ve yöntem çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırma bulguları ise dördüncü bölümde sunulmuştur. Bu çalışma, araştırma bulgularının literatür bağlamında tartışıldığı ve sonuçlarının sunulduğu son bölüm ile tamamlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültürel Mirasın Tanımı, Kapsamı ve Sınıflandırılması

Miras kavramı, yirminci yüzyılın son çeyreğinde koruma altındaki nesnelere tanımlamanın yaygın bir yolu haline gelmiş olmakla birlikte tam olarak ne anlama geldiğini açıklamak oldukça zordur. Collins English Dictionary'i, mirası "geçmişten aktarılan veya gelenek yoluyla devredilen her şey" ve aynı zamanda "geçmişin kanıtı" olarak tanımlamaktadır (COBUILD Advanced English Dictionary, 2022)

Miras, birçok anlamı olan ve gelişmeye devam eden bir terim olarak görülmektedir. Miras, bir iletişim aracı, fikirlerin ve değerlerin iletilmesinin bir yolu ve maddi, maddi olmayan ve sanal olanı içeren bir bilgidir (Ashworth ve Graham, 2005). Daha geniş ve güncel bir tanımda miras, nesne ve eylem, ürün ve süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu sadece, saklamak isteyip istemediğimizden bağımsız olarak, miras aldığımız şeyler

“mallar”, mülkler, taşınmazlar - “malzemeler” (ve algılar veya fikirler) anlamına gelmez; aynı zamanda kalıtsal dünyayı anladığımız, (fiziksel ve entelektüel olarak) bağlamsallaştırdığımız, algıladığımız, yönettiğimiz, değiştirdiğimiz, yok ettiğimiz ve dönüştürdüğümüz süreçler anlamına da gelebilir (Fairclough, 2009).

Bazı akademisyenler ayrıca mirasın miras olabilmesi için deneyimlenmesi gerektiğinden bahisle, halkın mirasla ilişkisini ve sürecini vurgulamaktadır (Smith, 2006; Smith, Morgan ve van der Meer, 2003). Böylece, deneyim ve süreç unsurunu mirasın özü olarak gören Smith (2006, s. 307) mirası şöyle tanımlamıştır:

“kültürel ve sosyal bir süreç; mekânlarda veya belirli olayların canlandırılması sırasında yaşanabilecek deneyimlerdir; kültürel ve sosyal değişime aracılık etme, değerleri, anlamları, anlayışları ve kimliği müzakere etme ve yaratma ve yeniden yaratma - hatırlama ve hafıza oluşturma sürecidir.”

Kültürel miras kavramı asla statik değildir ve kapsamı zaman içinde gelişmiştir. Kültürel miras, esasen tarihi binalar, arkeolojik alanlar ve anıtlar biçimindeki kültürel anıtlar anlamına gelmekteydi (Fojut, 2009). Aslında, kültürel miras kavramı günümüzde geleneksel eski binalar ve tarihi yerler kavramının çok ötesine geçmektedir. Kültürel mirasın kapsamı fiziksel mirastan çevreleri de içerecek şekilde fiziksel olmayan mirasa doğru genişlemiştir. Kültürel miras artık bir topluluğun geçmişinin ve bugününün görünen veya görünmeyen değerli yönlerini içermektedir (Fairclough, 2009; Fojut, 2009).

UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi'ne (1972) göre miras üç ana grupta sınıflandırılmaktadır: Kültürel miras, doğal miras ve hem kültürel hem de doğal tanımına giren varlıkları içeren karma alanlar. Kültürel miras, sembolik, tarihi, sanatsal, estetik, etnolojik veya antropolojik, bilimsel ve sosyal önem arz eden değer çeşitliliğine sahip eserleri, anıtları ve bina ve sit gruplarını içerir (UNESCO, 2009). UNESCO, kültürel mirası somut ve somut olmayan (UNESCO, 2003) miras başlıklarında incelemektedir. Bu çalışma özelinde incelenen somut kültürel miras, kendi içinde taşınır (tablolar, heykeller, mobilyalar vb.) ve taşınmaz (anıtlar, arkeolojik alanlar vb.) olarak sınıflandırılmaktadır.

2.2. Kültürel Miras Değerleri

Nesneler, maddi özellikleri nedeniyle değil, arzu edilen sosyal, özel veya bilimsel anlamlara sahip oldukları konusunda bazı insanlar hemfikir oldukları için koruma nesnesi haline gelmektedir (Salvador, 2005). Nesnelere değerli kılan, göreceli nitelikleri ve toplumun onlara atfettiği değerlerdir.

Değer kavramının sözlük anlamı, “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymettir” (Türk Dil Kurumu, 2022). Koruma alanında değer, korunan nesnenin doğasını tanımlamak ve onun bütün içindeki anlamını kavramak olarak açıklanabilir. Değer her zaman mirasın korunmasının altında yatan neden olmuştur, çünkü toplumlar değerli bulmadıklarını

korumak için çaba göstermezler. Değer, en basit ve pratik anlamıyla, bir nesneyi kullanışlı ve arzu edilir kılan niteliktir.

Mason'a (2002) göre değer, nesnelere görülen mevcut veya potansiyel nitelik ve özelliklere, özellikle olumlu özelliklere atıfta bulunmak için kullanılmaktadır. Değer, kullanışlılığı ve faydaları akla getirmektedir. Miras, entelektüel bir girişim olarak değil, (maddi kültürün bir yönü olarak) toplumda araçsal, sembolik ve diğer işlevleri yerine getirdiği için değerlendirilir (Mason, 2002). İnsanlar bir yere fayda veya kişisel çağrışım dışında birçok nedenden dolayı değer verebilir: kendine özgü bir mimariye veya manzaraya sahip olması, geçmişi hakkında anlatabileceği bir hikâyesi olması, önemli kişiler veya olaylarla bağlantılı olması, arazi şekli, flora ve faunası, insanların onu güzel veya ilham verici bulması veya bir topluluğun odağında rol oynaması (English Heritage, 2008). Kültürel miras, estetik değer, bir mekânın yer duygusunun artırılması, turizm, eğitim ve bilimsel amaçlar ve yaşanabilir topluluklar yaratma gibi çeşitli nedenlerle korunur ve muhafaza edilir (Graham, Ashworth ve Tunbridge, 2000).

Değer, şeyler arasında herhangi bir karşılaştırma süreci için gerekli bir düşünce kategorisidir. Aynı veya farklı türden şeyleri, belirli bir amacı göz önünde bulundurarak niteliksel veya niceliksel temelde karşılaştırmamıza izin vermektedir. Bu nedenle, koruma nesnelерinin varlığını veya dönüşümünü etkileyen karar alma süreçlerinde değerler son derece önemlidir. Objektif kriterlere dayalı seçimlerin gerçekleştirilmesi için ana referanslırlar (Zancheti ve Jokilehto, 1997). Korumaya yönelik temel yaklaşımların belirlenmesinde miras varlığının değerlerinin tanımlanması, korunması ve sürdürülmesi esastır. Koruma sürecinin temel hedefi, bu değerleri tehdit eden etkenleri ortadan kaldırması ve/veya denetim altına almasıdır.

Farklı koruma teorisyenleri ve kurumlar tarafından hazırlanmış miras değer tipolojileri, aynı pastayı tarif etmekle birlikte zarif bir şekilde farklı biçimlerde bölünmesiyle oluşturulmuştur. Kültürel miras değerlerini Riegl (1903), anımsatma (eskilik, tarihi ve amaçlanmış anımsatma değeri) ve güncel değerler (kullanım ve sanat değeri) olmak üzere iki gruba; Feilden ve Jokilehto (1998), kültürel (kimlik, göreceli artistik ve teknik, enderlik değeri) ve çağdaş sosyo-ekonomik değerler (kullanım, sosyal, ekonomik, eğitim) olmak üzere iki gruba; Burra Tüzüğü (The Australia ICOMOS, 1999) estetik, tarihi, bilimsel ve sosyal olmak üzere dört ana gruba; Mason (2002), sosyo-kültürel (tarihi, kültürel/sembolik, sosyal, manevi/dinsel, estetik) ve ekonomik (kullanım değeri ve kullanılmama değeri) olmak üzere iki ana sınıfa; English Heritage (2008) belge değeri, tarihi değer (tanımlayıcı, çağrışım), estetik değer (tasarım, artistik, sanatsız güzellik ve süblime) ve toplumsal değerler (anı/sembolik, sosyal, manevi) alt kategorilerine ayırmıştır.

2.3. Kültürel Miras Farkındalığı ve Katılım

Somit kültürel mirasın korunmasının teknik ve teknolojik, yasal ve yönetsel, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik pek çok boyutu vardır. Bu çalışma, korumanın sosyal boyutu

üzerine odaklanmakta, toplumun kültürel miras bilincinin artırılması ve koruma süreçlerine kapsayıcı toplumsal katılım mekanizmalarının işletilmesi yoluyla sürdürülebilir korumanın gerçekleştirilebileceği görülmektedir.

Farkındalık (awareness), çevrede ve içimizde olup biten olayları, yer alan nesnelere, beynimizde oluşan duygu ve düşünceleri, akımları ve benzerlerini bilme ya da kavrama olarak tanımlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2012). Farkındalık, kişinin bireysel deneyimler ve sosyal çevre koşullarından bilişsel olarak etkilenmesi sonucunda oluşmaktadır (Poria, Biran ve Reichel, 2006). Farkındalık kazanımı ile bireyde tutum ve davranış değişikliği beklenir. Ancak Sayer'e (2006) göre, davranış değişikliği için "etkin farkındalık" (effectual awareness) gereklidir. 2005 yılında Oxfam Uluslararası Gençlik Parlamentosu için hazırlanan farkındalık artırma ve davranış değişikliğine ilişkin bir belgeye göre, etkin farkındalığın oluşabilmesi için bilgi (davranışın farkındalığı), onay (davranışın desteklenmesi), niyet (davranışı benimseme), uygulama (davranışı tutarlı ve sürdürülebilir bir şekilde uygulama) ve savunma (davranışın benimsenmesi ve uygulanması için başkalarını teşvik etme) evrelerinin tamamlanması gerekmektedir (Sayers, 2006). Çevre bilinci, insanların yaşadıkları yer, günlük çevreleri ve etkileşimli bileşenleri hakkındaki farkındalıklarıdır (Tuan, 2001). Bu tanım, ziyaretçiler, yerel sakinler ve diğer miras tüketicileri tarafından ziyaret edilen miras alanları alanına da genişletilebilir (Nyaupane ve Timothy, 2010).

Miras alanların yönetimi, önemi veya tayini konusunda halkın farkındalığı hakkında çok az şey bilinmektedir (Nyaupane ve Timothy, 2010). Kuijper (2003), büyük ölçüde UNESCO'nun eğitici ve bilgilendirici çabaları aracılığıyla UNESCO'nun Dünya Miras Alanları hakkında artan küresel bir farkındalığın olduğunu belirtmektedir. Daha fazla miras kullanıcısının, ziyaret ettikleri yerlerin miras değerinin ve bu yerlere Dünya Mirası ya da diğer koruma statülerinin verilmesinin daha fazla farkına vardığını gösteren kanıtlar vardır (Fyall ve Rakic, 2006; Yan ve Morrison, 2008).

Miras tanımlama ve koruma süreci, ziyaretçiler ve topluluk sakinleri arasında belirli bir düzeyde miras bilinci ve kabulü olmadan başarılı olamaz (Munjeri, 2004). Artan farkındalık düzeyi, sırayla, daha fazla dikkate alınmasına ve miras varlıklarına sağlanan koruma ve muhafaza düzeyinde genel bir artışa yol açar (Kuijper, 2003). Bu nedenle, kamu miras politikalarının geliştirilmesinde kullanılan araçlardan biri de miras bilincini arttırmaya yönelik etkinliklerdir. Farkındalık yaratmak şu anlama gelmektedir: Miras alanının değerlerini tanımak; bazı kural ve düzenlemelerin gerekçelerini ve anlamlarını açıklamak; mümkün olan her durumda koruma ile ilgili hususların sürekli altını çizmek; restorasyon, onarım ve bakım maliyetleri hakkında kamuoyunu bilgilendirmek; halkın mirasın korunmasında işbirliği yapmasını istemek; kültürel mirasın kırılabilirliğine ilişkin farkındalığı arttırmaya yönelik faaliyetleri her düzeyde teşvik etmek (Aslan ve Ardemagni, 2006). Miras alanında koruma-kullanma dengesini kurmak için kamuoyunun

bilinçlendirilmesi yoluyla insanların tutumunu değiştirmesi ve koruma süreçlerine katılarak işbirliği yapması mümkün olabilecektir.

Katılım, insanların kendi düşüncelerine göre öncelik aldıkları ve üzerinde denetimi bulunan araçları, kurumları ve mekanizmaları kullandıkları aktif bir süreç olarak tanımlanmakta olup, katılımcılık süreci, bilgilendirme, inceleme, karşılıklı tartışma ve bilinçlendirme aşamalarından oluşmaktadır (Yavuz, 2012). Katılımcı yönetim ise, bir projede yer alan yasal fayda sahiplerinin, hem onları etkileyecek kararlara etki edebilecekleri hem de birikebilecek herhangi bir faydadan pay almalarını içeren bir süreçtir (Daeghouth, Ward, Gambarelli, Styger ve Roux, 2008). Sosyo-ekonomik yaşamın tüm yönlerinde kamunun güçlendirilmesi, katılımcı kalkınma ve tabandan gelen planlama hakkında artan bilgi ile miras alanlarını planlarken ve yönetirken yerel çıkarların ve faydaların göz ardı edilemeyeceği iyi anlaşılmıştır (Aas ve Ladkin, 2005; Feilden, 1982). Kültürel miras koruma alanının gelişimi incelendiğinde, malzeme odaklı koruma yaklaşımları yerine değer ve insan odaklı koruma yaklaşımının benimsenerek, katılım günümüzde miras koruma süreçlerinin odağına yerleşmiştir. Chitty (2017), yerel odak, aktif katılım ve sosyal uygunluğu, yirmi birinci yüzyılın demokratikleştirilmiş kültürel miras pratiğinin baskın karakteristiği olarak tanımlamaktadır.

2.3.1. Kültürel Miras Farkındalığı ve Katılıma İlişkin Uluslararası Belgeler

Kültürel mirasın korunmasında farkındalık ve katılım kavramları pek çok uluslararası belgede gündeme taşınmıştır. Amsterdam Bildirgesi'nde mimarlık mirasının ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacağı; gençlerin koruma görevlerine katılmalarının en önemli toplumsal gerekliliklerden biri olduğu ifade edilmiştir (Avrupa Konseyi, 1975).

Avrupa Konseyi Kültürel Mirasın Toplum İçin Değerine İlişkin Çerçeve Sözleşmesi (Faro Sözleşmesi) 12. maddesinde mirasın değeri, korunması ve muhafaza edilmesi ihtiyacı ve ondan elde edilebilecek faydalar hakkında farkındalığı arttırmak için, özellikle gençler ve dezavantajlı kişiler arasında mirasa erişimi iyileştirmek için adımlar atmak önerilmektedir. Ayrıca, 10. maddede sürdürülebilir ekonomik kalkınmada bir faktör olarak kültürel mirasın potansiyelinden tam olarak yararlanmak için sözleşmede taraflara farkındalığın artırılması önerilmektedir (Council of Europe, 2005).

Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi (UNESCO, 2005), amaçları arasında kültürel ifadelerin çeşitliliğinin değeri konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde farkındalığı geliştirmek (m.1-e) yer almaktadır. Sözleşmeye taraf ülkeler, eğitim ve geniş kapsamlı kamuyu bilinçlendirme programlarını yoluyla (m.10-a) kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunmasının ve geliştirilmesinin taşıdığı önemin anlaşılmasını teşvik edecek ve destekleyeceklerdir.

Miras alanlarına ve binalara yapılan ziyaretler, ziyaretçiler arasında eleştirel farkındalık ve tarihsel anlayış geliştirmeye katkıda bulunmaktadır (McIntosh ve C. Prentice, 1999). Bu aynı zamanda yerel sakinlerin ve ziyaretçilerin tarihi koruma alanına girmelerine ve eğitilmiş olmalarına veya kendi geçmişleriyle daha yakından bir bağ kurmalarına yardımcı olmaktadır (McIntosh ve C. Prentice, 1999; Urry, 1990). Etkili yorumlama ve sunum ile ziyaretçiler miras alanları ve yapıları hakkında derinlemesine bilgi ve anlayış kazanırlar, böylece mirasla bir bağ kurar ve miras varlığını koruma kaygısı ve eğilimi taşımaya başlarlar. Kültürel Miras Alanlarının Yorumlanması ve Sunumu Tüzüğü'nde mirasın yorumlanması, "halkın farkındalığını artırmayı ve kültürel miras alanı anlayışını geliştirmeyi amaçlayan tüm potansiyel faaliyetler" olarak tanımlanmıştır (ICOMOS, 2008).

Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri (ICOMOS, 2011) katılım ve ilgiyi artırmak için, okul çocuklarından başlayarak, tüm yerel halka yönelik bir genel bilgilendirme programı oluşturulması önerilmektedir. Ayrıca, kamusal bilince dayalı karşılıklı anlayış ve yerel topluluklar ile mesleki gruplar arasında ortak hedef arayışının, tarihi kentlerin başarıyla korunması, canlandırılması ve geliştirilmesinin temelini oluşturacağı belirtilmektedir (ICOMOS, 2011, m.4j). İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi (ICOMOS, 2014), toplum odaklı koruma ve yereli güçlendirme, toplumun koruma süreçlerine katılımı ve somut ve somut olmayan- mirası hakkında ev sahibi topluluk ve ziyaretçiler arasında var olan bilgiyi ve kültürel farkındalığı artırmak konularını odağına almaktadır. Miras ve Demokrasi Hakkında Delhi Bildirgesi (ICOMOS, 2017)'nde tüm yönetim seviyelerinin miras farkındalığını artırma sorumluluğu olduğu belirtilmekte; kapsayıcı demokratik topluluk katılım süreçlerinin teşvik edilmesini önerilmektedir.

2.3.2. Gençlerin Kültürel Miras Farkındalığı Arttırmaya Yönelik Program ve Projeler

Kültürel mirasın korunması konusunda kamuoyunda farkındalığı arttırmaya yönelik uluslararası düzeyden yerel düzeye bir dizi program ve proje geliştiren UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), ICCROM (Uluslararası Kültürel Mirasın Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi), Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği kurumları, ulusal hükümetler ve çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır.

Birçok ülkede UNESCO (Dünya Mirası Eğitim Programı (UNESCO World Heritage Center, 1992-2022a), Dünya Mirası Gönüllüleri Girişimi (UNESCO World Heritage Center, 1992-2022b), Avrupa Miras Gönüllüleri (European Heritage Volunteers, tarihsiz) ve Dünya Mirası ve Sürdürülebilir Turizm Programı (UNESCO World Heritage Center, 1992-2022c) ile işbirliği içinde çeşitli programlar ve kültürel miras çeşitliliğinin korunması ve tanıtılmasına yönelik projeler, özellikle de gençlerin

farkındalığını ve katılımlarını artırmayı amaçlayan faaliyetler geliştirilmiştir (Menkshi, Brahollı, Çobani ve Shehu, 2021). UNESCO'nun 1994'de özel proje olarak başlattığı Dünya Mirası Eğitim Programıyla yarının karar vericileri olan gençleri bilgilendirilerek, miras değerlerini korumaya katılmaları teşvik edilmektedir. UNESCO Operasyonel Gençlik Stratejisi (2014-2021)'ne göre, gençler önde gelen dinamik miras koruma projelerine ve bir diyalog ve katılım vektörü olarak bu alanda bilinçlendirme çalışmalarına gönüllü olarak dâhil edilecektir (UNESCO, 2014). Bu bağlamda geliştirilen projelerden biri de "Gençleri Dünya Mirasına Dâhil Etmek: Taraf Devletler ve Dünya Mirası Paydaşları için politika rehberliği ve iyi uygulamalar geliştirmek" (UNESCO World Heritage Center, 1992-2022d)'dir. Bu projenin hedefleri arasında, gençler arasında Dünya Mirasının ve Dünya Mirası Sözleşmesinin önemi konusunda farkındalığı artırmak ve gençlerin aktif katılımını teşvik etmek vardır.

Avrupa Komisyonu, 2018 Avrupa Kültürel Miras Yılı kapsamında "Youth for Heritage: Young People Bringing New Life to Heritage" (European Commission, 2018) adlı bir girişim başlatmıştır. Bu girişimin hedef grupları 15-29 yaş aralığındaki gençler, Erasmus + nesli, kültürel miras ve gençlik organizasyonları olarak belirlenmiştir. Bu girişim üç ana bileşenden oluşmaktadır: Unesco ile Ortak Proje: Genç Miras Uzmanları Forumu ile Avrupa Gençlerinin Güçlendirilmesi, Avrupa Dayanışma Topluluğu'nda Kültürel Miras İçin Genç Gönüllülük ve Sosyal Medya Kampanyasıyla Gençlerle Etkileşim. Bu girişimi gerçekleştirmek için Avrupa Genç Miras Uzmanları Forumu (Zadar, Mayıs, 2019) gibi kültürel miras, gençlik ve eğitim arasındaki bağlantıları güçlendirmeye yönelik bir dizi farkındalık artırma etkinliği ve projesi gerçekleştirilmiştir.

Avrupa Birliği Erasmus + Eğitim, Öğretim, Gençlik ve Spor programı kapsamında gençlerin kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalığını arttırmak amaçlı pek çok gençlik projesi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, "A Walk through the history of Madeira" (European Union, 2018a), "CHerish - Cultural Heritage Ambassadors" (European Union, 2018b), "Make A Connection with European Cultural Heritage" (European Union, 2019a), "Youth Heritage Story" (European Union, 2020), "Keep calm and protect cultural heritage" (European Union, 2021) projeleri örnek verilebilir.

ICCROM'un Youth.Heritage.Africa (YHA) programı kapsamında geliştirilen projesi "Miras Merkezleri (Heritage Hubs)", Afrika mirasın korunması ve tanıtılması döngüsü içinde yaratıcı sanatlar ve ortaklıklar yoluyla gençlerin katılımını, girişimciliğini ve iş geliştirme becerilerini destekleyen bilgiye dayalı yenilik merkezleridir (ICCROM, 2022).

Kültürel mirasın önemine rağmen, miras ürününün nihai koruyucuları olan topluluk sakinlerinin miras farkındalığı konusunda çok fazla araştırma yapılmamıştır. Birkaç istisna, Yan ve Morrison (2008)'un çalışması, ziyaretçilerin Çin'deki bir alanın Dünya Mirası statüsüne

ilişkin farkındalığı ile seyahat tercihleri arasındaki ilişkiyi içerir. Bir başka çalışmada, Poria Butler ve Airey (2003), miras turistlerini, tarihi yerleri ziyaret etme konusundaki farkındalıklarına ve motivasyonlarına göre değerlendirmiştir. Nyaupane ve Timothy (2010), Arizona, ABD'deki miras varlıklarına ilişkin kamu bilincini incelemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada yazarlar, miras farkındalığına ve tarihi binalara ve diğer miras alanlarına yapılan ziyaretlere dayalı dört hücreli bir matris önermektedir: 1) bilinçli/ziyaret edilmiş, 2) bilinçli/ziyaret edilmemiş, 3) bilinçsiz/ziyaret edilmiş ve 4) bilinçsiz/ziyaret edilmemiş. Dört grup insan, demografi, tarihi korumaya yönelik tutumlar, tarihi korumanın işlevleri, halkın tarihi korumada hükümetin rolüne ilişkin algıları, yerleşik koruma kriterleri ve belirli özelliklerin ve tesislerin önemi gibi çeşitli değişkenlerle karşılaştırılır. Turgut Gültekin ve Uysal (2018), Karaman-Taşkale köy halkının taşınmaz kültür mirası olan kaya oyma mekânlara ilişkin bilinç ve farkındalık düzeyi ile korunmalarına ilişkin katılım eğilimlerini belirlemeyi amaçlamıştır.

Literatürde, gençlerin kültürel miras farkındalığını ölçmeyi amaçlayan yayınlar bulunmaktadır (Ablak, Dikmenli ve Çetin, 2014; Akkuş, Karaca ve Polat, 2015; Bahtiyar Karadeniz, 2020; Bahtiyar Karadeniz, Sarı ve Kabacık, 2019; Çetin ve Gürgil, 2014; Cihangir ve Köksal, 2019; Dinç, Erdil ve Keçe, 2011; Mancı, 2019; Yaşarsoy, Koç ve Ulema, 2021; Yılmaz Karaca, Şahbudak, Akkuş ve Işkın, 2017). Bu çalışmaların çoğunluğu gençlerin cinsiyet, yaş, eğitim görülen bölüm vb. gibi demografik verilerle farkındalık düzeyi arasındaki ilişkileri anlamaya çalışmaktadır.

Halkın kültürel miras farkındalığını arttırmaya yönelik çok sayıda uluslararası ya da ulusal proje olmasına karşın, bu proje deneyimlerinin ve sonuçlarının aktarıldığı bilimsel yayın literatürde görece azdır. Dostoğlu ve diğerleri (2016) "UNESCO Dünya Mirası ve Bursa: Farkındalık Yaratma Projesi" deneyimlerini paylaşmıştır. Araştırmacılara göre farkındalık yaratma süreçleri, halkın mirası anlayışı ve mirasla ilişkisini, mirasın korunmasını ve sürdürülebilir gelişimini artırmakta ve toplumun katılımını, yer ve sahiplik duygularını teşvik etmektedir (Dostoğlu ve diğerleri, 2016). Çiftçi (2020), 6 Avrupa ülkesinden 10-13 yaşları arasındaki öğrencilerin katılımıyla gerçekleşen ve tarihi çevrenin mimari miras farkındalığına etkisini inceleyen çalışmasında Erasmus + Projesi (C.A.T.C.H.) deneyimini detaylıca aktarmıştır. Bu çalışmada, gençlerin kültürel miras ve mirasın korunmasına yönelik farkındalığını arttırmayı amaçlayan "Geçmişten Geleceğe" Erasmus + Gençlik Değişimi projesi deneyimi, projenin çıktı ve sonuçları aktararak literature katkı sağlayacağı ve bu deneyimin benzer projelere ilham kaynağı olacağı düşünülmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

"Geçmişten Geleceğe (From the Past to the Future)" isimli proje, Erasmus+ Programı/Ana Eylem 1: Bireylerin Öğrenme Hareketliliği/Gençlik Değişimleri programı kapsamında yürütülmüştür (Proje detayları için bakınız:

European Union, 2019b). Proje, İskenderun Teknik Üniversitesi Dış İlişkiler Genel Koordinatörlüğü bünyesinde ve Mimarlık Bölümü öğretim üyelerinin danışmanlığında gerçekleştirilmiştir. Projenin 2019 yılında başlatılıp 2020 yılında bitirilmesi ve 8 ay süreceği öngörülmüş olsa da Covid-19 pandemisi nedeni ile proje süresi uzatılarak uygulama aşaması 16-26 Mayıs 2022 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Projeye 13 İspanyol, 15 Macar, 15 Türk olmak üzere üç ülkeden toplam 43 genç katılmıştır. 18-30 yaş aralığında olan katılımcılarla, somut kültürel miras temasına dayalı 14 aktivite gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın yazarları, aktivitelerin genel konseptlerini ve içeriklerini geliştirmiş ve aktivitelerin yürütülmesinde eğitmen olarak görev almışlardır. Proje kapsamında Instagram ve Facebook sayfası düzenlenmiş ve proje çıktıları sosyal medyada ve yerel basında paylaşılmıştır (İSTE Haber Merkezi 2022, 18 Mayıs; İSTE Haber Merkezi, 2022, 19 Mayıs; İskenderun Güney Gazetesi, 2022, 18 Mayıs). Ek olarak projenin çıktıları İskenderun Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Binası'nda sergilenmiştir.

Bu çalışmanın ana temasını oluşturan "Geçmişten Geleceğe" Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinde somut kültürel miras örneklerinin gezilip görülmesi Hatay Bölgesinde (ağırlıklı olarak Antakya ve Samandağ-İskenderun ilçelerinde) gerçekleşmiştir. Hatay, eski çağlardan günümüze kadar birçok farklı medeniyetin, toplumun, görüşün, inancın bir arada yaşaması ile tanınan, birçok somut kültürel miras örneğinin görülebileceği tarihi yerleşimlerden biridir. Hatay ilinin merkez ilçesi olan Antakya, tarih boyunca Helenistik ve Roma Döneminden, Bizans ve Haçlılar dönemine ve daha sonra Arap, Selçuklu, Memlük, Osmanlı, Fransız ve Türk Dönemine kadar farklı medeniyet ve dinlerin uğrak noktası olmuştur. Dolayısıyla hem Antakya kenti hem de Hatay bölgesi eski çağlardan beri farklı toplumların, mezheplerin, kültürlerin kaynaşma noktası olarak gelişmiştir. Antakya'da dünyanın ilk aydınlatılan sokağı olarak tarihe geçen Kurtuluş Caddesi ve bu cadde üzerinde bulunan Sarımiye Camii, Katolik Kilisesi ve Sinagog yapısının birbirine yakın konumları kültürlerin bir arada olmasını kanıtlar niteliktedir. Dünyanın ilk kiliselerinden biri kabul edilen St. Pierre Kilisesi ve Anadolu'nun ilk camilerinden biri olarak bilinen Habibi Neccar Camii'de Antakya'da tanınan önemli dini yapılarıdır. Kurtuluş Caddesi aksı üzerinde bulunan yapılardan antik kalıntıları koruyarak tasarlanan Müze Otel ve dönem kalıntılarının sergilendiği Hatay Arkeoloji Müzesi, kente turist çeken önemli noktalarıdır. Antakya haricinde Hatay'ın Samandağ ilçesi; Vakıflı ve Hıdırbey Köyü, Musa Ağacı, Titus Tuneli, Beşikli Mağara, İskenderun ilçesi de Osmanlı, Fransız ve Türk dönemlerine ait önemli miras varlıklarını barındırması açısından önemli yerleşimlerdir.

3.2. Yöntem

"Geçmişten Geleceğe" isimli Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinde yapılan aktiviteler "atölyelere bağlı deneyimleyerek öğrenme" prensibine dayanmaktadır. Bu gençlik projesi üç aşamada özetlenebilir. İlk aşamada somut kültürel mirasın; tanımı, kapsamı, değerleri,

korunması, koruma süreçlerine katılım ve Hatay'da bulunan somut kültürel miras öğeleri ile ilgili bilgiler içeren teorik sunumlar yapılmıştır. İkinci aşamada, Hatay'da bulunan somut kültürel miras öğelerine geziler düzenlenmiş ve üçüncü aşamada, somut kültürel miras öğeleri ile ilişkili poster, kartpostal, eskiz defteri hazırlanması gibi katılımcıların aktif rol aldığı atölyeler gerçekleştirilmiştir. Son olarak, atölyelerde çıkan ürünler sergilenmiştir.

Proje kapsamındaki atölyelerin amacı ve içeriği, her atölye öncesinde, proje eğitmenleri tarafından dijital ortamda sunularak detaylı şekilde anlatılmıştır. Sunumlarda katılımcılardan istenenler açıklanmış ve katılımcıların kullanacağı malzemeler belirtilmiştir. Atölyeler için renkli ve keçeli kalemler, kurşun kalem, silgi, kalemtraş, makas, yapıştırıcı, eskiz defteri, cetvel, kalem kutusu, kâğıt/karton, vb. gibi temel malzemeler katılımcılara sunulmuştur. Atölyeler boyunca proje eğitmenleri katılımcılara yardımcı olmuştur.

Aktiviteler ek olarak, katılımcıların somut kültürel miras farkındalık düzeylerini ve koruma eğilimlerini anlamaya ve projenin başarısını ölçmeye yönelik olarak düzenlenen ve beş bölümden oluşan bir anket uygulanmış ve ortaya çıkan veriler analiz edilmiştir. Anketin ilk bölümünde katılımcıların demografik verilerini, ikinci bölümünde katılımcılara “neyi koruduğumuzu” anlamak üzere açık uçlu sorular sorulmuştur. Üçüncü bölümde, katılımcılara “somut kültürel miras varlıklarını koruma nedenlerimizi” ortaya çıkarmak için kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Anketin dördüncü bölümünde ise “somut kültürel miras varlıklarını nasıl koruduğumuza” yönelik kapalı uçlu sorular yöneltilmiştir. Ankette son olarak, proje kapsamındaki aktivitelerin değerlendirilmesi amacıyla kapalı ve açık uçlu sorular yer almaktadır. Yapılan anketleri yorumlarken betimleyici analizlerden (frekans analizi ve tanımlayıcı analiz) yararlanılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesi konsept olarak üç soruya cevap aramaktadır. Bu sorular sırasıyla; “Neyi Koruyoruz? Neden Koruyoruz? Nasıl Koruyoruz?” şeklindedir. Projede yapılan tüm aktiviteler ve anket kurgusu temelde bu sorulara yanıt bulabilmek üzerine şekillenmiştir. Buna bağlı olarak ilk aşamada projede gerçekleştirilen 14 aktivitenin çıktıları detaylı anlatılmıştır. İkinci aşamada anketlerden oluşan bulgular sunulmuştur. Anketlere, projeye üç ülkeden katılan 43 katılımcıdan 42 katılımcı cevap vermiştir. 42 katılımcının %35,7’si Türkiye’den, %33,3’ü Macaristan’dan, %31,0’ı İspanya’dan projeye dâhil olmuşlardır. Katılımcıların % 57,1’i kadın, %42,9’u erkektir. 18-30 yaş arasındaki genç katılımcıların %61,9’u 18-22 yaş aralığında, %21,4’ü 23-26 yaş aralığında, %16,7’si 27-30 yaş aralığındadır. Katılımcıların %73,8’i lise mezunu, %19,0’u üniversite mezunu, % 4,8’i lisansüstü mezunu ve %2,4’ü yüksekokul mezunudur. Katılımcıların %95,2’si bekâr, %4,8’i evlidir (Ek-1).

4.1. Neyi Koruyoruz?

4.1.1. Aktivite Çıktıları

Projenin “Neyi Koruyoruz?” sorusuna yanıt aranan ilk bölümünde yedi aktivite yapılmıştır. Bu aktiviteler Kültürel Mirası Tanıyalım, Geziyorum Öğreniyorum 1, Geziyorum Öğreniyorum 2, Geziyorum Öğreniyorum 3, Yapıyorum-Öğreniyorum, Farklıyız ama Aynıyız, Ben Neredeyim isimli aktivitelerdir. Bu kısımda yapılan aktiviteler sonucunda katılımcıların somut kültürel miras varlıkları hakkında bilgi edinmesi sağlanmış, miras varlıkları yerinde görülerek deneyimlenmiş, mozaik ürünler oluşturulmuş, farklı ülkelerden miras varlıklarını anlatan dijital sunumlar yapılmış ve hem Hatay hem Antakya Tarihi Kent Merkezi için somut kültürel miras varlıklarını tanıtan iki harita üretilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. “Neyi Koruyoruz?” bölümünde yapılan aktiviteler ve aktivitelerin açıklamaları

Soru	Aktivite	İçerik	Açıklama	Çıktılar
Neyi Koruyoruz?	Aktivite 1	Kültürel Mirası Tanıyalım	Sunumlar	-Bilgilendirme
	Aktivite 2	Geziyorum Öğreniyorum 1	Hatay Arkeoloji Müzesi St. Pierre Kilisesi/Müzesi	-Somut Kültürel Mirası Yerinde Görme /Deneyimleme
	Aktivite 3	Geziyorum Öğreniyorum 2	Habibi Neccar Camii Katolik Kilisesi Antakya Tarihi Kent Merkezi	-Somut Kültürel Mirası Yerinde Görme /Deneyimleme
	Aktivite 4	Geziyorum Öğreniyorum 3	Titus Tüneli ve Beşikli Mağara Vakıflı Köyü Hıdırbey Köyü ve Musa Ağacı	-Somut Kültürel Mirası Yerinde Görme /Deneyimleme
	Aktivite 5	Yapıyorum Öğreniyorum	Mozaik yapımı	-İki mozaik ürün
	Aktivite 6	Farklıyız ama Aynıyız	Katılımcıların kendi ülkelerindeki somut kültürel miras hakkında sunumları	-Dijital sunumlar
	Aktivite 7	Ben Neredeyim?	Hatay'da gezilip görülen somut kültürel miras öğelerinin harita üzerinde işaretlenmesi	-Hatay ve Antakya somut kültürel miras öğelerini gösteren iki harita çıktısı

“Kültürel Mirası Tanıyalım” isimli ilk aktivitede, proje eğitmenleri (yazarlar) tarafından kültürel miras ile ilişkili sunumlar yapılmıştır. Yapılan ilk sunum kültürel mirası ve farkındalığını anlama ve tanıma amacıyla olup “Kültürel Mirasın Tanımı, Kültürel Mirasın Değeri ve Toplum için Anlamı, Koruma Prensipleri ve Süreçleri” hakkındadır. Diğer sunum ise proje kapsamında gezilecek yerler arasında olan ve Hatay’da bulunan somut kültürel mirası temsil eden yapıların tanıtımı kapsamındadır. Bu teorik

sunumlar aracılığı ile katılımcıların bu konular hakkında bilgi düzeylerinin artırılması amaçlanmıştır (Şekil 1).

Proje aktivitelerinin kültürel miras farkındalığını arttırmaya etkisinin değerlendirildiği ankette, “Kültürel miras varlıkları ve korunması ile ilgili seminerlere katılmak”, katılımcılar arasında 4,24 ortalama puanı ile üçüncü sırada yer almaktadır (Ek-2).

(a)

(b)

Şekil 1. “Kültürel Mirası Tanıyalım” aktivitesinde yapılan teorik sunumlar (a) “Kültürel Mirasın Korunması” başlıklı teorik sunum (Aksüyek Arşivi, 2022), (b) “Hatay’ı Tanımak” başlıklı teorik sunum (Güneş Arşivi, 2022)

Sunumlardan sonra yapılan “Geziyorum Öğreniyorum 1” aktivitesinde proje ekibi ve tüm katılımcılar ile Hatay Arkeoloji Müzesine ve St. Pierre Kilisesine ziyaretler gerçekleştirilmiştir. “Geziyorum Öğreniyorum 2” aktivitesinde Habibi Neccar Camii, Katolik Kilisesi, Antakya Tarihi Kent Merkezi, “Geziyorum Öğreniyorum 3” aktivitesinde Titus Tüneli ve Beşikli Mağara, Vakıflı Köyü, Hıdırbey Köyü ve Musa Ağacı gezilmiştir. Yerinde görülen farklı miras öğeleri sayesinde katılımcıların somut kültürel mirasın ne olduğu, neleri kapsadığı ve neden korunduğuna dair bilgileri pekiştirilmiştir. Hatay’da bulunan somut kültürel miras öğelerine düzenlenen bu

geziler esnasında katılımcılardan gezip gördükleri yerleri fotoğraflamaları, akıllarında kalan kültürel miras öğelerini eskiz defterine çizmeleri ve deneyimlerine ilişkin notlar almaları beklenmiştir (Şekil 2).

Proje etkinliklerinin kültürel miras farkındalığını artırma bağlamında değerlendirilmesi bölümünde “Kültürel miras varlıklarını yerinde ziyaret etmek”, anket katılımcıları arasında 4,62 ortalama puanı ile birinci sırada yer almaktadır Ayrıca, ziyaret etmeyi destekleyen “Kültürel miras varlıklarının fotoğraflarının çekilmesi” aktivitesi 4,24 ortalama puanı ile dördüncü sıradadır (Ek-2).

(a)

(b)

Şekil 2. “Geziyorum Öğreniyorum” aktivitelerinde gezilen yerler; (a) Hatay Arkeoloji Müzesi (Aksüyek Arşivi, 2022) (b) St. Pierre Kilisesi (Güneş Arşivi, 2022)

“Yapıyorum, Öğreniyorum” aktivesinde ise katılımcılar bölgenin kültürel kimliğinin bir parçası olan mozaik yapımını uzmanlar eşliğinde yaparak öğrenmesi ve ortaya

çıkan ürünü (kültürel mirasın replikası) tanıtması amaçlanmıştır. Bu aktivitede Hatay kültürünü yansıtan iki adet mozaik ürün oluşturulmuştur (Şekil 3).

(a)

(b)

Şekil 3. “Yapıyorum, Öğreniyorum” aktivesi (a, b) sonuç ürünleri (Harman Aslan Arşivi, 2022)

“Farklıyız ama Aynıyız” adlı aktiviteyi gerçekleştirmek için farklı ülkelerden gelen katılımcıların kendi ülkelerindeki somut kültürel miras varlıkları hakkında sunum yapması istenmiştir. Böylece katılımcıların, farklı kültürlerle ait kültürel miras varlıklarını tanıyarak dünya üzerindeki miras varlıklarının esasında tüm insanlığa ait olduğu bilgisini pekiştirmesi amaçlanmıştır. Farklı ülke

katılımcılarına üç saat zaman verilmiş ve dijital ortamda hazırlanan çalışmalar sunulmuştur (Şekil 4).

Proje etkinliklerinin kültürel miras farkındalığı artırma bağlamında değerlendirilmesi bölümünde “Kültürel miras varlıkları ile ilgili sunum hazırlama”, ankete katılan katılımcılar arasında 4,21 ortalama puanı ile beşinci sırada yer almaktadır (Ek-2).

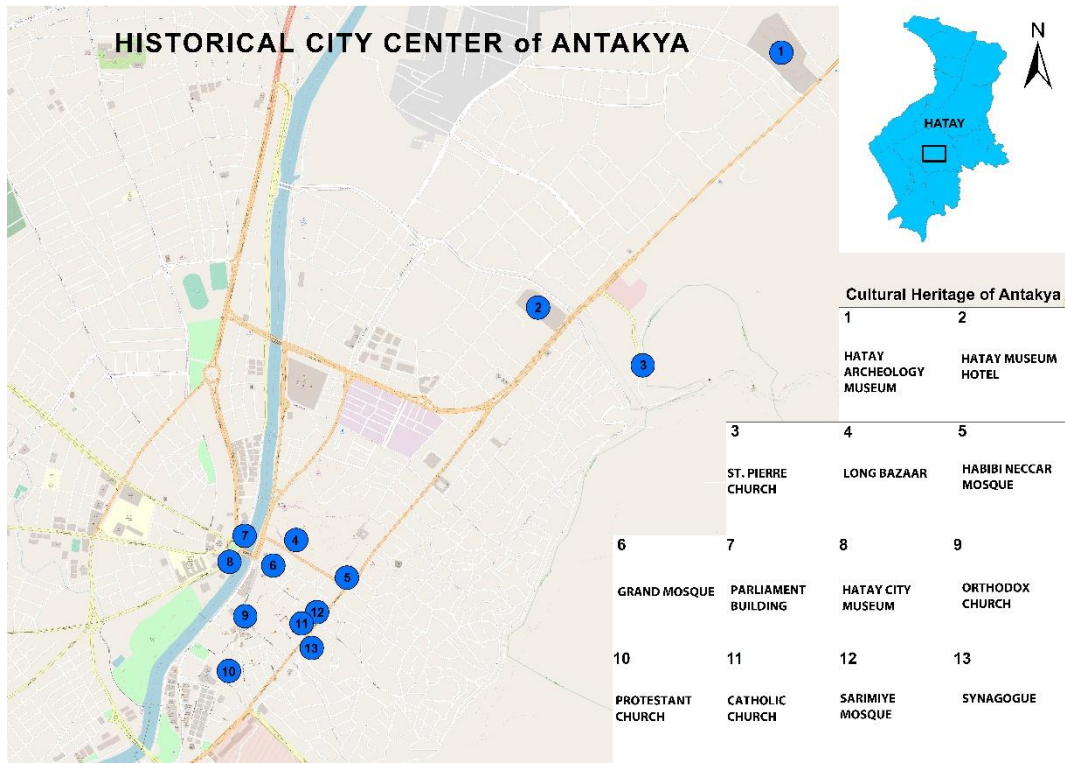

Şekil 4. “Farklıyız ama Aynıyız” aktivitesinde katılımcıların geldikleri ülkelerdeki somut kültürel miras öğelerini anlatan sunumlar (Güneş Arşivi, 2022)

“Ben neredeyim?” adlı aktivitede katılımcılarla “Ben neredeyim” oyununun oynanması, gezilip görülen kültürel miras varlıklarının katılımcılar tarafından tahmin edilmesi ve harita üzerinde işaretlenmesi istenmiştir. Böylece, katılımcıların Antakya kültürel miras varlıkları ve bu varlıkların dünya üzerindeki konum bilgilerine ilişkin bilgi düzeylerinin artması amaçlanmıştır. Eğitmenler, katılımcılara gezilip görülen somut kültürel miras öğelerinin fotoğraflarını göstererek, katılımcılardan bu yapıların boş

Antakya harita çıktısında (100*140 cm) yerlerini göstermelerini istemiş ve alınan cevaplara göre harita düzenlenmiştir (Şekil 5).

Proje etkinliklerinin kültürel miras farkındalığı artırma bağlamında değerlendirilmesi bölümünde “Kültürel miras yapılarının/alanlarının yerlerini bulma oyunu oynamak”, ankete katılan gençler arasında 3,83 ortalama puanı ile sekizinci ve son sırada yer almaktadır (Ek-2).

Şekil 5. “Ben neredeyim?” adlı aktivite sonuç ürünü Antakya Tarihi Kent Merkezi haritası (Harita altlığı, OpenStreetMap kullanılarak aktivite için yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

4.1.2. Anket Bulguları

“Neyi Koruyoruz?” bölümünün tüm aktiviteleri ile ilişkilendirilebilecek, ankette sorulan “Somut kültürel miras nedir? Somut kültürel miras kapsamına giren miras varlıkları nelerdir?” açık uçlu ilk soruya, proje katılımcılarının yaklaşık %81’i doğru cevap vermişlerdir. Diğer katılımcılar ise, somut kültürel mirası tanımlamaktan ziyade daha genel tanımlamalar yapmıştır. Somut kültürel miras katılımcılar tarafından tanımlanırken, mirasın fiziksel varlığına sıklıkla atıf yapıldığı görülmektedir:

“Somut kültürel miras, Ayasofya gibi toplumda üretilen fiziksel eserleri ifade eder.” (Katılımcı 16; 20 yaşında, kadın, öğrenci, Macar)

“Maddi formda olan, dini ve kültürel nedenlerle önemli olan dokunulabilir miras.” (Katılımcı 24; 22 yaşında, erkek, öğrenci, Macar)

Somut kültürel miras tanımlamalarında, önceki dönem toplumlarının yaşantılarını yansıtması da ele alınmıştır:

“Kültürel miras, atalarımızdan bize miras kalan şeydir ve bir grubun nasıl hayatta kaldığını ve benimsediğini gösterir. Somut kültürel mirastan bahsederken bu mirasa dokunulabilir...” (Katılımcı 32; 25 yaşında, kadın, turizmci, İspanyol)

“Kültürel miras geçmiş zamanın izini, dokusunu ve yaşantısını taşıyan, bulunduğu konuma anlam katan, tarihimiz ve geçmişimizi öğrenmeye, çıkarımlar yapmamıza ve tarihi dokuya doymamıza olanak veren

tarihi ve/veya anıtsal yapılarıdır. St. Pierre Kilisesi, Müze Otel vs.” (Katılımcı 1; 22 yaşında, erkek, öğrenci, Türk)

“Kültürel Mirası Tanıyalım” isimli aktivite ile ilişkilendirilebilecek, ankette katılımcılara sorulan açık uçlu ikinci soruda, “Somut olmayan kültürel miras kapsamında değerlendirilen miras varlıklarına” örnek vermeleri istenmiştir. Proje odağında somut kültürel miras olmasına karşın, bu sorunun sorulmasının amacı, somut ve somut olmayan miras arasındaki farkın katılımcılar tarafından kavranıp kavranmadığını ölçmektir. Katılımcıların yaklaşık %86’sı bu soruyu doğru örnekler vererek cevaplamışlardır. Birinci ve ikinci sorunun yanıtları birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğunun somut kültürel mirasın tanımını yapabildikleri ve bu mirasa örnek verebildikleri; ayrıca, somut ve somut olmayan miras arasındaki ayrımın bilincinde oldukları söylenebilir.

Proje kapsamındaki 2, 3, 4 ve 7 numaralı aktiviteler ile ilişkilendirilebilecek, ankette sorulan açık uçlu üçüncü soruda, katılımcılardan Hatay’da somut kültürel miras kapsamına giren en önemli 3 miras varlığını yazmaları istenmiştir. Katılımcıların %76’sı St. Pierre Kilisesi’ni, %69’u Habibi Neccar Camisini, %43’ü Hatay Arkeoloji Müzesini, %24’ü Titus Tüneli’ni ve %19’u Müze Otel somut kültürel miras kapsamında en dikkate değer yapılar olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcıların proje kapsamında ziyaret ettikleri yerlerden en fazla bireysel bağ kurabildikleri miras varlıkları St. Pierre Kilisesi ile Habibi Neccar Camisi olmuştur.

4.2. Neden Koruyoruz?

4.2.1. Aktivite Çıktıları

Projenin “Neden Koruyoruz?” sorusuna yanıt aranan ikinci bölümünde ağırlıklı olarak katılımcıların bireysel tasarım becerilerini ön plana çıkarabileceği üç atölye çalışması düzenlenmiştir. Bunlar; Yazıyorum/Çiziyorum/Anlıyorum,

Yapıyorum/Özüksüyorum ve Gör Anla Anlat 1 aktiviteleridir. Bu kısımda yapılan aktiviteler sonucunda katılımcıların gezip gördükleri yerlerdeki somut kültürel mirası öğelerini anlatan; eskiz defterleri, 43 adet kartpostal çıktısı ve gruplara ayrılarak oluşturulmuş 9 adet poster çıktısı üretilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. “Neden Koruyoruz?” bölümünde yapılan aktiviteler ve aktivitelerin açıklamaları

Soru	Aktivite	İçerik	Açıklama	Çıktılar
Neden Koruyoruz?	Aktivite 8	Yazıyorum/ Çiziyorum Anlıyorum	Katılımcıların anı/eskiz defteri hazırlaması	-Somut kültürel mirası anlatan eskiz defterleri
	Aktivite 9	Yapıyorum Özüksüyorum	Katılımcıların kartpostal hazırlaması	-Gezilen yerlerden somut kültürel mirası anlatan 43 adet A5 ebatlı kartpostal çıktısı
	Aktivite 10	Gör Anla Anlat 1	Katılımcıların Hatay’daki somut kültürel miras öğelerine ilişkin poster hazırlaması	-Gezilen yerlerden somut kültürel mirası anlatan dokuz adet 50*70 cm ebatlı poster çıktısı

Yazıyorum/Çiziyorum/Anlıyorum aktivitesinde tüm katılımcıların gezilip görülen somut kültürel mirasa ilişkin deneyimlerinin anlatıldığı bir anı/eskiz defteri hazırlaması istenmiştir. Burada amaç, katılımcıların kültürel miras varlıklarının anlamı ve önemine ilişkin düşüncelerini sağlamaktır. Bu aktivitede katılımcılardan, ziyaret ettikleri somut kültürel mirasla ilgili deneyimlerini anlatan eskiz defterlerini yeniden düzenlemeleri istenmiştir. Bu esnada katılımcılara eskiz defterlerini düzenlemeleri için ek süre verilmiş ve katılımcılardan “eskiz defterlerinin içeriğini, hangi kültürel miras varlıklarından etkilendiklerini ve

bunun nedenini” düşünmeleri söylenmiştir. Katılımcılar eskiz defterlerini renkli/renksiz kalemle revize edip diğer katılımcılara göstererek sözlü olarak sunmuşlardır (Şekil 6).

Proje etkinliklerinin değerlendirilmesi bölümünde “Ziyaret edilen kültürel miras varlıkları hakkında eskiz defteri hazırlanması”, ankete katılan katılımcılar arasında 3,86 ortalama puanı ile yedinci sırada yer almaktadır (Ek-2).

(a)

(b)

(c)

Şekil 6. “Yazıyorum/Çiziyorum/Anlıyorum” aktivitesinde katılımcıların somut kültürel mirasa ilişkin bir eskiz/anı defteri hazırlamaları: (a) Geziler sırasında eskiz defteri kullanımı (Secerli Arşivi, 2022) (b) Eskiz defterlerinin düzenlenmesi (Diker Arşivi, 2022) (c) Eskiz defterlerinin sunumu (Aksüyek Arşivi, 2022)

Yapıyorum/Özüksüyorum aktivitesinde tüm katılımcılar, gezilip görülen somut olan kültürel mirasa ilişkin kendi oluşturdukları görsel verilerden (fotoğraf, eskiz, resim vb.) bir kartpostal hazırlayıp sunmuş ve kartpostalları sosyal medya hesabından paylaştıktan sonra ülkelerindeki yaşlılarına e-posta ile göndermişlerdir. Sunulan kartpostallar arasından en beğenileni katılımcılar tarafından oy kullanılarak belirlenmiştir. Bu aktivite için

tüm katılımcılara A5 ebatlı beyaz karton, renkli kağıt, kalem, makas, yapıştırıcı gibi teknik malzemeler dağıtılmış ve her katılımcıdan kolaj tekniği ile yada çizerek/yazarak kartpostal tasarımları beklenmiştir. Kartpostallar tasarlanırken katılımcıların gezip gördükleri yerlerden çektikleri fotoğrafları da kullanabilmeleri için renkli yazıcıdan çıktı alabilme imkânı sağlanmıştır (Şekil 7)

Şekil 7. “Yapıyorum/Özlemsüyorum” aktivitesinde: (a) Katılımcıların gezilen miras öğelerine ilişkin kartpostal yapımı (Diker Arşivi, 2022) (b) Bazı kartpostal örnekleri (Harman Aslan Arşivi, 2022) (c) En çok beğenilen kartpostal örneği (Aksüyek Arşivi, 2022)

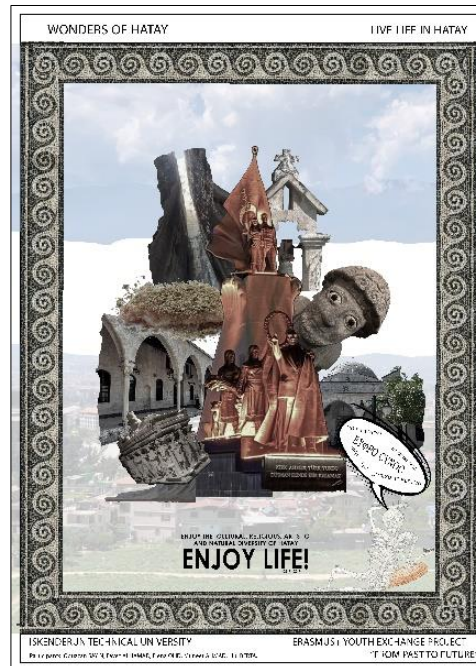
“Gör Anla Anlat 1” aktivitesinde katılımcılar gezilip görülen somut olan kültürel mirasa ilişkin deneyimlerinin aktarıldığı (yazılı ve görsel verilerin kullanıldığı) poster tasarlanmış ve sonuç ürünler sergilemiştir. Bu etkinlikle amaçlanan, katılımcıların Hatay kültürel mirasının anlamı ve önemine ilişkin oluşan farkındalıklarını pekiştirmektir. Katılımcılardan dijital ortamda (Photoshop uygulaması) 50*70 ebatlarında bir paftaya somut kültürel miras öğeleri hakkında sadece kendi objektiflerinden çıktıkları fotoğrafları ve kendi ürettikleri yazılı ve görsel verileri kullanarak bir poster tasarımı yapmaları talep edilmiştir. Bu aktivitede kültürel kaynaşmayı artırmak için katılımcılardan grup halinde çalışmaları istenmiş ve toplam 43 katılımcı 4 ya da 5 kişiden oluşan 9 gruba ayrılmıştır. Gruplar oluşturulurken her grupta; bir adet

bilgisayar bulunması, Photoshop kullanmayı bilen bir öğrencinin olması, grupların farklı kültürlerden oluşması gibi bazı kıstaslara öncelik verilmiştir. Katılımcılar posterlerini 3-4 saat süren bir çalışma/tartışma ortamı sonrasında tamamlamış ve proje eğitimlerine teslim etmişlerdir. Hem kartpostal hem de poster tasarımlarında, eğitimler katılımcılara yardım ederek sürecin başarılı bir şekilde gerçekleşmesine katkıda bulunmuşlardır (Şekil 8).

Proje etkinliklerinin kültürel miras farkındalığı artırma bağlamında değerlendirilmesi bölümünde hem kartpostal hem poster aktiviteleri değerlendirilirken “Kültürel miras varlıkları ile ilgili kartpostal/afiş tasarlama”, anket katılımcıları arasında 3,98 ortalama puanı ile altıncı sırada yer almaktadır (Ek-2).

(a)

(b)

Şekil 8. “Gör Anla Anlat 1” aktivitesi sonuç ürünleri (a, b) ziyaret edilen somut kültürel miras öğelerine ilişkin hazırlanan poster tasarımı örnekleri

4.2.2. Anket Bulguları

Anketin üçüncü bölümünde “somut kültürel miras varlıklarını neden koruduğumuz” ve “gezilen tarihi yerlerin sahip olduğu özellikler açısından değerlendirilmesi” olmak üzere iki kısım yer almaktadır. “Somut Kültürel Miras Varlıklarını Neden Koruyoruz?” sorusuna 4,74 ortalama puan ile en çok “bir yerin ruhunu ya da atmosferini yansıttığı için” cevabı verilmiştir. Somut kültürel mirası koruma nedenleri arasında “Geçmişin

belgeleri olduğu” (4,71 ort. puan) ve “Toplumların kolektif hafızasında ve deneyimlerinde yer ettiği” (4,64 ort. puan) cevapları da yüksek değerler almıştır. Ayrıca katılımcılar, 4,76 ortalama puan ile “Somut kültürel mirasın korunmasının önemli” olduğunun ve 4,62 ortalama puan ile “Kültürel mirasın korunmasının temel amacının, miras varlıklarının değerlerini korumak ve gelecek nesillere aktarmak” olduğunun bilincindedirler (Tablo 3).

Tablo 3. “Somut Kültürel Miras Varlıklarını Neden Koruyoruz” sorusuna verilen cevapların tanımlayıcı analizi

Neden Koruyoruz?	Ortalama Değer
Bir yerin ruhunu ya da atmosferini yansıttığı için	4,74
Geçmişimizin belgeleri olduğu için	4,71
Toplumların kolektif hafızasında ve deneyimlerinde yer ettiği için	4,64
Tarihi bir olay, kişi veya gelişme ile ilişkili olduğu için	4,55
Güzellik ve estetik nitelikler taşıdığı için	4,45
Kültürel miras varlığının yaşından ötürü	4,29
Kültürel miras varlığının ekonomik değeri için	4,02
Günümüzde de insanlar tarafından kullanılmaya devam ettiği için	3,88

Katılımcılardan gezilen yerlerin sahip olduğu özellikler açısından değerlendirilmesi istendiğinde çoğu kültür varlığının (St. Pierre Kilisesi, Beşikli Mağara, Müze Otel, Titus Tüneli vb.) tarihi özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir. Anket sonuçlarına göre, Katolik Kilisesi, Habibi Neccar Camii ve Uzun Çarşı'nın sosyal değeri,

Müze Otel'in kullanım-ekonomik değeri, Hatay Arkeoloji Müzesi'nin tarihi, belge ve eğitim değeri, Titus Tüneli'nin tarihi ve estetik ve mimari değeri yüksek çıkmıştır. Dikkat çeken belge değeri yanında, St. Pierre Kilisesi diğer yapılara kıyasla tarihi değeri en yüksek çıkan somut kültürel miras örneği olarak atfedilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Ankette “Somut Kültürel Miras Varlıklarını Neden Koruyoruz” kısmında gezilen tarihi yerlerin sahip olduğu özellikler açısından tanımlayıcı analiz ile değerlendirilmesi

	Estetik-Mimari Değeri	Belge Değeri	Tarihi Değeri	Kullanım-Ekonomik Değeri	Sosyal Değeri	Eğitim Değeri
Antakya Tarihi Kent Merkezi	4,00	3,95	4,26	3,74	3,93	3,21
St. Pierre Kilisesi	4,26	4,50	4,62	3,10	3,76	3,93
Habibi Neccar Camii	3,98	4,07	4,31	3,33	4,10	3,95
Ulu Camii	3,93	3,90	4,05	3,50	3,88	3,79
Sarımiye Camii	4,07	3,79	4,14	3,45	3,93	3,69
Ortodoks Kilisesi	4,12	4,05	4,17	3,48	4,05	3,83
Katolik Kilisesi	4,02	3,95	4,05	3,43	4,10	3,88
Protestan Kilisesi	3,83	4,02	4,07	3,45	3,76	3,76
Hatay Arkeoloji Müzesi	4,43	4,64	4,62	4,36	4,36,	4,62
Müze Otel	4,17	4,19	4,43	4,19	4,02	4,12
Uzun Çarşı	3,57	3,64	3,69	4,12	4,14	3,31
Vakıflı Köyü	4,00	3,88	4,21	3,71	3,90	3,88
Hıdırbey Köyü Ve Musa Ağacı	4,02	4,05	4,19	3,64	4,02	3,83
Titus Tüneli	4,38	4,24	4,38	3,86	3,95	3,93
Beşikli Mağara	4,19	4,29	4,52	3,64	3,98	4,24

4.3. Nasıl Koruyoruz?

4.3.1. Aktivite Çıktıları

Projenin “Nasıl Koruyoruz?” sorusuna yanıt aranan son bölümünde ise dört aktivite yapılmıştır. Bunlar Geziyorum Öğreniyorum 4, Katılıyorum Koruyorum 1, Gör Anla Anlat 2, Katılıyorum Koruyorum 2 aktiviteleridir. Bu kısımda yapılan aktiviteler sonucunda katılımcıların Müze Otel’i gezip görerek koruma süreçleri hakkında bilgi

edinmesi ve deneyim kazanması, teorik sunumla miras varlığını korumada katılım ilişkisinin irdelemesi, İskenderun’un somut kültürel miras öğelerini gösteren rehber panosunun üretimi sağlanmıştır. Son olarak, düzenlenen sergide gençlerin ürettiği proje çıktılarının kamuoyuyla ve basınla paylaşılması, kültürel miras ve korunmasına ilişkin bilincin ve farkındalığın yaygınlaştırılmasına katkı sağlamıştır (Tablo 5).

Tablo 5. “Nasıl Koruyoruz?” bölümünde yapılan aktiviteler ve aktivitelerin açıklamaları

Soru	Aktivite	İçerik	Açıklama	Çıktılar
Nasıl Koruyoruz?	Aktivite 11	Geziyorum Öğreniyorum 4	Müze Otelin gezilerek koruma uygulamalarının yerinde incelenmesi-koruma uygulamaları hakkında bilgi alınması	-Bilgilendirme -Yerinde Görme/ Deneyim Kazanma
	Aktivite 12	Katılıyorum Koruyorum 1	Somut kültürel miras öğelerini koruma ve katılım süreçleri hakkında sunum yapılması	-Bilgilendirme
	Aktivite 13	Gör Anla Anlat 2	İskenderun’un somut kültürel miras öğeleri hakkında rehber pano hazırlanması	-İskenderun’un somut kültürel miras öğelerini gösteren rehber panosu
	Aktivite 14	Katılıyorum Koruyorum 2	Sergiye katılım	-Katılım -Atölyelerden elde edilen ürünlerin kamuoyuna aktarımı -Farkındalığın artması

Nasıl Koruyoruz? bölümündeki “Geziyorum Öğreniyorum 4” aktivitesinde katılımcılar Hatay’daki Müze Otel’i

ziyaret etmişler, koruma süreçlerini ve uygulamalarını yerinde görerek deneyimlemişlerdir (Şekil 9).

(a)

(b)

Şekil 9. “Geziyorum Öğreniyorum 4” aktivitesi ile Müze Otel gezisi (a) (Güneş Arşivi, 2022) (b) (Secerli Arşivi, 2022)

“Katılıyorum Koruyorum 1” aktivitesinde somut kültürel miras öğelerini koruma ve katılım süreçleri hakkında teorik bir sunum yapılmıştır (Şekil 10). Bu sunum “Haydi

Kültürel Mirası Tanıyalım” başlıklı olup kültürel mirası koruma yöntemleri ve kültürel mirası korumada katılımın önemi hakkında bilgi vermektedir.

Şekil 10. Katılıyorum Koruyorum 1 aktivitesinde kültürel mirası koruma ve katılım süreçleri üzerine çevrimiçi sunum (Güneş Arşivi, 2022)

“Gör Anla Anlat 2” aktivitesinde ise katılımcılara İskenderun’u gezip görmeleri için belirli süre tanınmıştır. Ertesi gün katılımcılara İskenderun’da gezerken hatırladıkları miras yapıları/alanları sorulmuş ve dijital ortamda hazırlanan haritada, katılımcılardan akıllarında

kalan yerlerin gösterilmesi istenmiştir. Haritaya katılımcılar tarafından gösterilen yerler eklenerek çıktı (100*140) alınmış ve oluşturulan İskenderun kent rehberi proje sonunda yapılan sergide sunulmuştur (Şekil 11).

Şekil 11. “Gör Anla Anlat 2” aktivitesi sonuç ürünü; İskenderun kent rehberi panosu (Harita altlığı, OpenStreetMap kullanılarak aktivite için yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

Son olarak, “Katılıyorum Koruyorum 2” aktivitesinde İskenderun Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi binasında hem proje katılımcıların, hem de üniversite öğretim üyeleri ve öğrencilerinin katılımıyla sergi

düzenlenmiş ve sergide somut kültürel miras öğeleri kapsamında üretilen proje çıktıları (kartpostallar, posterler, Hatay, Antakya ve İskenderun rehber haritaları, mozaik ürünleri, vb.) sergilenmiştir.

(a)

(b)

Şekil 12. “Katılıyorum Koruyorum 2” aktivitesi sonuç ürünü (a) Proje sergisi (Harman Aslan Arşivi, 2022) (b) Proje sergisine katılım (Secerli Arşivi, 2022)

4.3.2. Anket Bulguları

Anketin dördüncü bölümünde “Nasıl Koruyoruz?” bölümünde kapalı ve açık uçlu sorular sorulmaktadır. Öncelikle katılımcılardan “Kültürel miras koruma kavramından ne anladıklarını değerlendirmeleri” ve dolayısıyla kültürel mirasın nasıl korunduğuna yönelik

fikirlerini belirtmeleri istenmektedir. Katılımcılardan gelen yanıtlara göre, kültürel miras en çok “halkın bilinç düzeyinin ve farkındalığının artırılması” (4,69 ort. puan), “kabul görmüş uygun koruma teknik ve yöntemleri” (4,60 ort. puan) ve “kamusal ve özel sektör tarafından sağlanacak teşvik ve desteklerle” (4,48 ort. puan) korunabilmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. “Kültürel miras koruma kavramından ne anladıklarını değerlendirmeleri” bölümünde verilen cevapların tanımlayıcı analizi

Nasıl Koruyoruz?	Ortalama Değer
Kültürel miras toplumun bilinç düzeyinin ve farkındalığının artırılması ile korunabilir.	4,69
Kültürel miras uluslararası kabul görmüş uygun koruma teknik ve yöntemleri ile (onarım, konservasyon, restorasyon, sağlamlaştırma, çağdaş ekler, vb.) korunabilir.	4,60
Kültürel miras kamusal ve özel sektör tarafından sağlanacak teşvik ve desteklerle korunabilir.	4,48
Kültürel mirası koruma miras varlıklarının yeni işlevlerle çağdaş yaşama katılmasını sağlar.	4,45
Kültürel miras yasal ve yönetsel düzenlemeler ile korunabilir.	4,45
Kültürel miras ilgili tüm paydaşların (halk, uzmanlar, yöneticiler, vb.) katılımı ile korunabilir.	4,43
Kültürel miras mevcut sosyal yapı ve ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir hale getirilmesi ile korunabilir.	4,40
Turizm, kültürel mirasın korunmasına katkı sağlar.	3,98

Anketin son bölümünde, katılımcılardan projedeki aktiviteleri değerlendirmeleri ve somut kültürel mirasa ve korunmasına ilişkin mevcut bilgilerini öğrenme kanallarını belirtmeleri istenmiştir.

Proje etkinliklerinin kültürel mirasın korunması konusunda farkındalığı artırması açısından değerlendirilmesine göre “kültürel miras varlıklarını yerinde ziyaret etmek (ort. puan 4,62), ziyaretçiler için bir şehir rehberi tasarlamak (ort. puan 4,26), kültürel miras varlıkları ve korunması ile ilgili seminerlere katılmak (ort. puan 4,24), kültürel miras varlıklarının fotoğraflarının çekilmesi (ort. puan 4,24) katılımcılar tarafından yüksek puanlar almışlardır. Etkinliklerden; kültürel miras varlıkları hakkında sunum yapma, kartpostal ve eskiz defteri hazırlama, rehber haritalar hazırlama gibi atölye çalışmalarının ağırlıkta olduğu aktiviteler diğer etkinliklere nazaran daha az puan almıştır (Ek-2).

Diğer konu olan projeye katılmadan önceki somut kültürel mirasa ve korunmasına ilişkin mevcut bilgilerini öğrenme kanalı olarak, katılımcıların %81’i gezme, %69’u sosyal medya, %66,7’si okuldaki dersler, %54,8’i aile-arkadaşlar-çevredeki insanlar, %42,9’u TV cevabını vermiştir (Ek-3).

“Katılıyorum Koruyorum 1” isimli aktivite ile ilişkilendirilebilecek, anket katılımcılarına sorulan açık uçlu soruda somut kültürel mirası koruma süreçlerinde herhangi bir rol alıp almadıkları, almışlar ise, hangi miras varlıklarının koruma süreçlerinde rol aldıkları ve nasıl bir rol üstlendikleri sorulmuştur. Proje katılımcılarının yaklaşık %29’unun proje öncesinde kültürel mirası koruma süreçlerine katılmış olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan mimarlık lisansı tamamlamış ya da mimarlık bölümü öğrencisi olanlar daha önce somut kültürel mirasın belgeleme ve projelendirme çalışmalarına katıldıklarını belirtmişlerdir:

“Evet, rölöve çalışmaları yaptım” (Katılımcı 6; 21 yaşında, kadın, mimarlık bölümü öğrencisi, Türk)

“...Evet, bitirme projem olan kültür köyü Samat’ı korumaktan keyif alıyorum.” (Katılımcı 27; 24 yaşında, erkek, yüksek lisans öğrencisi, Macar)

Diğer katılımcılar arasında somut kültürel mirasa ilişkin çalışmalara katılmış olanlar yanında, somut olmayan kültürel mirasın korunması süreçlerinde rol almış olanlar da yer almaktadır.

“Özel aletlerle elle mozaik yapma” (Katılımcı 23; 23 yaşında, kadın, öğrenci, Macar).

“Evet, İspanyol tarihi hafızasındaki arkeolojik kalıntıların kazısında görev aldım.” (Katılımcı 34; 30 yaşında, kadın, tarihçi, İspanyol)

“Farkındalık yaratmak için sosyal medyada paylaşım” (Katılımcı 22; 30 yaşında, erkek, muhasebeci, Macar)

“Sadece somut olmayan. Lise zamanlarında işitsel hafıza toplama projesi. Çok yaşlı insanların hayat hikayeleri hakkında röportajlar yapıyorduk...Şimdi tüm bunlar ana müzelerimizden birinde saklanıyor.” (Katılımcı 17; 26 yaşında, erkek, deniz subayı, Macar)

12, 13 ve 14 numaralı aktiviteler ile ilişkilendirilebilecek, ankette katılımcılara sorulan açık uçlu son soruda, kültürel mirasın korunmasına ilişkin projelere ilerleyen süreçte katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Ankete katılan gençlerin büyük çoğunluğu (yaklaşık % 98’i) ilerleyen süreçte kültürel mirasın korunmasına ilişkin projelere katılmak istediklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuç, “Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinin gençlerin kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalık düzeylerini artırıcı ve koruma süreçlerine katılımlarını teşvik edici bir rol oynadığına işaret etmektedir.

Son olarak, anket çalışmasında katılımcılara, “Geçmişten Geleceğe” Erasmus + Gençlik Değişim projesi hakkındaki düşünceleri ve varsa önerileri sorulmuştur. Proje hakkında katılımcıların %71,4’ü olumlu görüş bildirmiştir. Bu soruya verilen olumlu cevaplar 4 farklı başlık altında değerlendirilebilir. Bunlar “deneyim, farkındalık, kültürel etkileşim, dil gelişimi” alt başlıklarıdır.

“Çok güzel bir projeydi, bize çok şey kattı. Hem tarihimizi yakından gördük, hem de dilimizi geliştirme fırsatı yakaladık. Yeni insanlar da tanımış olduk.” (Katılımcı 6; 21 yaşında, kadın, öğrenci, Türk)

“Gerçekten güzel bir deneyimdi ve kültürlerin etkileşimini seviyorum.” (Katılımcı 25; 23 yaşında, kadın, belirtilmemiş, Macar)

“İnsanları kültürel miras hakkında bilinçlendirmek gerçekten güzel” (Katılımcı 41; 26 yaşında, erkek, öğrenci, İspanyol)

Katılımcıların %12’si proje hakkında olumlu görüş bildirmekle birlikte, projeyi geliştirecek bazı eleştiri ve önerileri de ifade etmişlerdir. Katılımcılar, aktivite ortamı ve proje organizasyonunu beğenirken, “aktivite nicelik ve niteliği, bilgi paylaşımı ve katılımcılar arası etkileşim” konularında olumsuz yorum yapmışlardır.

“Ortam iyiydi, organizatörler de iyiydi ama genel olarak kültürel mirasın derinlerine inmek gerekliydi.” (Katılımcı 36; 30 yaşında, kadın, tarihçi, İspanyol)

Katılımcıların %16,6’sı ise “aktivite ortamı, aktivitelerin içeriği ve yöntemi, sunulan bilgi niteliği ve aktarımı” konuları gerekçe gösterilerek proje hakkında olumsuz görüş bildirmişlerdir.

“...Sadece belki yaptığımız etkinlikleri farklı farklı yerlerde yapabiliirdik.” (Katılımcı 11; 20 yaşında, erkek, öğrenci, Türk)

“Katılımcılar kültürel miras hakkında daha fazla sunum yapabiliirdi.” (Katılımcı 23; 23 yaşında, kadın, öğrenci, Macar)

“Genel olarak kültürel miras hakkında daha etkileşimli ve yaratıcı görevler verilebilirdi”. (Katılımcı 28; 20 yaşında, kadın, öğrenci, Macar).

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Kültürel miras, insanların sahipliklerinden bağımsız olarak, sürekli gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak tanımlanan, geçmişten miras kalan bir kaynak grubudur (Council of Europe, 2005). UNESCO (2003), kültürel mirası somut ve somut olmayan miras başlıklarında incelemektedir. Somut kültürel miras, kendi içinde taşınır (tablolar, heykeller, mobilyalar vb.) ve taşınmaz (anıtlar, arkeolojik alanlar vb.) olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada incelenen “somut kültürel mirasın” korunmasında “farkındalık ve katılım” kavramları birçok uluslararası belgede dile getirilmiştir. Faro Sözleşmesi (2005)’nde mirasın değeri, korunması ve muhafaza edilmesi ihtiyacı ve ondan elde edilebilecek faydalar hakkında farkındalığı artırmak için, özellikle

gençler ve dezavantajlı kişiler arasında mirasa erişimi iyileştirmek için adımlar atmak önerilmektedir (Council of Europe, 2005). Birçok ülkede UNESCO ile işbirliği içinde çeşitli programlar ve kültürel miras çeşitliliğinin korunması ve tanıtılmasına yönelik projeler, özellikle de gençlerin farkındalığını ve katılımlarını artırmayı amaçlayan faaliyetler geliştirilmiştir (Menkshi ve diğerleri, 2021). Bu çalışmada, gençler arasındaki somut kültürel miras farkındalığını arttırmaya yönelik “Geçmişten Geleceğe” isimli Erasmus+ Gençlik Değişimi projesi deneyimlerini paylaşmak ve projenin amacına ulaşma/başarılı olma düzeyini değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda, projede gerçekleştirilen aktiviteler ve anket sonuçları “neyi, neden, nasıl koruyoruz?” soruları bağlamında yorumlanmıştır.

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Projesi’nde “Neyi Koruyoruz?” başlığı altında yapılan aktiviteler sonucunda uzmanlar tarafından yapılan teorik sunumlar ile gençlere bu konuda bilgi aktarımında bulunmuş ve Hatay’da bulunan somut kültürel miras öğeleri gezilip görülerek katılımcıların kültürel bilgi düzeyi artırılarak miras varlıklarını yerinde deneyimlemeleri sağlanmıştır. Sonrasında katılımcıların kendi ülkelerinde sahip olduğu somut kültürel miras varlıklarını sunması sonucunda katılımcılar arasında kültürel bilgi paylaşımı yapılmış ve Hatay için önemli bir değeri olan “mozaik” çalışması uygulanarak somut miras varlıklarını anlatan ürün çıktıkları elde edilmiştir. “Neyi Koruyoruz?” başlığı altında yapılan anket sonucunda, katılımcıların çoğunun somut kültürel mirasın tanımını yapıp örnek gösterebildiği ayrıca, somut ve somut olmayan miras arasındaki ayrımın bilincinde oldukları söylenebilmektedir.

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinde “Neden Koruyoruz?” başlığı altında yapılan aktiviteler sonucunda, katılımcıların gezip gördükleri somut kültürel miras varlıklarını; eskiz defterine çizerek, kartpostal üreterek, poster hazırlayarak daha fazla benimsemesi ve hangi miras varlıklarının neden onlar için önemli olduğunun yani farkındalığın anlaşılması sağlanmıştır. “Neden Koruyoruz?” başlığı altında yapılan anket sonucunda, katılımcılar en çok yerin ruhunu ya da atmosferini yansıttığından, geçmişin belgeleri olduğundan, toplumların hafızasında ve deneyimlerinde yer ettiğinden miras varlığını korumanın gerekli olduğunu savunmuşlardır. İlk sırada bulunan koruma nedeni miras varlıklarının yerin ruhunu yansıtmaması olması dikkate alındığında, katılımcıların, miras değerleri bütününe korunmasıyla kültürel mirası koruma arasında bir bağ kurmuş olduğu ifade edilebilir. Bu sonucu destekler nitelikte Hatay’daki somut miras varlıklarının korunma nedeninin tartışıldığı diğer anket sorusunda da miras yapılarının daha kapsayıcı olan tarihi değerleri sıklıkla vurgulanmıştır. Bu sonuçlardan farklı olarak Uzun Çarşı’nın sosyal değerinin yüksek çıkmasının yerel halk ve ziyaretçiler için kullanılan ve yaşayan bir mekân olmasından, Hatay Arkeoloji Müzesi’nin belge ve eğitim değerinin yüksek çıkmasının ise kanıt ve öğretici potansiyeli yüksek miras varlıklarını içermesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinde “Nasil Koruyoruz?” başlığı altında yapılan aktiviteler sonucunda ise, koruma ve katılım ilişkisini anlatan sunum sonucu gençlere bu konuda bilgi aktarımı sağlanmış ve somut kültürel miras ögesi (Müze Otel) gezilip görülerek koruma süreçleri deneyimlenmiştir. Ayrıca Hatay’ın önemli bir ilçesi olan İskenderun’un gezilmesi sonucu somut kültürel miras öğelerini gösteren rehber panonun üretimi sağlanmış ve böylece somut miras varlıklarının farkındalığının artırılması amaçlanmıştır. Tüm aktiviteler sonunda düzenlenen sergi ile projede ortaya çıkan çıktılar üniversite öğrencileri, kamuoyu ve basınla paylaşılması, projenin kültürel miras bilinci ve farkındalığını yaygınlaştırması açısından değerlidir. “Nasil Koruyoruz?” başlığı altında yapılan anket sonucunda, katılımcılar kültürel mirasın en çok toplumun bilinç düzeyi ve farkındalığının artırılması, kabul görmüş uygun koruma teknik ve yöntemleri, kamusal ve özel sektör tarafından sağlanacak teşvik ve destekler ile korunabileceğini ifade etmişlerdir.

Anket sonuçlarına göre, proje katılımcısı gençler kültürel mirasın korunmasında toplumun bilinç ve farkındalığının artırılmasını önemli faktörlerden biri olarak nitelendirmişlerdir. Bu bağlamda, katılımcıların kültürel mirasa ilişkin etkin farkındalığın (Sayers, 2006) en az ilk iki aşamasını –davranışın farkındalığı ve desteklenmesi- tamamlamış oldukları düşünülmektedir.

Katılımcılar, kültürel mirasın korunması ve farkındalığının artması açısından projede yapılan etkinlikleri değerlendirirken; miras varlıklarını yerinde ziyaret etmeyi, şehir rehberi tasarlamayı, miras varlıkları ve bu varlıkların korunması ile ilgili seminerlere katılmayı önemli bulmuşlardır. Yine bu sonucu destekler nitelikte katılımcılara somut kültürel mirasa ve korunmasına ilişkin mevcut bilgilerini öğrenme kanalı sorulduğunda, en çok “gezme” cevabı verilmiştir. Kültürel mirasın yerinde görülmesi ve deneyimlenmesinin, miras kullanıcılarının miras varlıklarıyla bağ kurmalarına, onları benimsemelerine ve kültürel mirasa ilişkin farkındalık düzeylerinin artmasına yardımcı olacağına dair görüşler mevcuttur (McIntosh ve C. Prentice, 1999; Urry, 1990). Bu görüşler ile bu çalışmada ortaya çıkan kültürel miras ve korunmasına yönelik farkındalığı arttıran en önemli aktivitenin miras varlıklarının ziyaret edilmesi sonucu uyumludur. Katılımcılar, proje ile ilgili beğeniler/eleştiriler kısmında projenin “somut kültürel miras hakkında deneyim kazandırması, farkındalık ve kültürel etkileşim yaratması, dili geliştirmesi” açılarından beğenildiğini, “aktivitelerin sayıca daha az olması ve içerik bakımından daha farklı kurgulanması, bilgi paylaşımının daha fazla olması” gibi konularda eleştirilerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, katılımcıların çoğunluğu ilerleyen süreçte kültürel mirasın korunmasına ilişkin projelere katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Tüm bu sonuçlar ışığında, “Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinin gençlerin kültürel miras ve korunmasına yönelik bilgi, deneyim, duyarlılık ve farkındalık düzeylerini artırıcı ve koruma süreçlerine

katılımlarını teşvik edici bir rol oynadığına işaret etmektedir.

Somut kültürel mirasın sürdürülebilir korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için toplumsal farkındalığın artırılması gerekmektedir. Bu açıdan, özellikle gençlerin kültürel miras ve değerleri, bu değerlerin çağdaş, bilimsel, yenilikçi ve katılımcı yöntemlerle korunmasına yönelik bilinç ve farkındalık düzeylerinin yüksek olması önemlidir. Bu çalışmada sunulan proje deneyiminin ve araştırma sonuçlarının, gençlerin kültürel miras ve korunmasına yönelik farkındalık düzeyini arttıracak diğer program, proje ve çalışmaların geliştirilmesinde yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus + Gençlik Değişimi projesi koordinatörü Dr. Öğr. Üyesi Ali Bostancıoğlu ve proje sorumlusu Öğr. Gör. Murat Türkmenoğlu’na değerli katkılarından dolayı teşekkür ederiz. Proje kapsamında, “Katılıyorum Koruyorum 1” isimli aktiviteye “Haydi Kültürel Mirası Tanıyalım” başlıklı sunumu ile destek veren Arş Gör. Dr. Gülce Güleycan Okyay’a ve “Yapıyorum Öğreniyorum” isimli aktiviteye eğitmeni olarak katkı sunan Öğr. Gör. Adem Çolak ve Öğr. Gör. Merve Düzağaç Çolak’a teşekkürü bir borç biliriz. Proje çıktılarının sergilenmesine imkân veren İSTE Mimarlık Fakültesi Dekanlığına desteklerinden, Türk, Macar ve İspanyol tüm proje katılımcılarına ilgi ve katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız. Çalışmada kullanılan fotoğraflar için proje sürecinin belgelenmesinde görevlendirilen gençlerden Melike Aksüyek, İsa Doğan Güneş ve Ecem Secerli’ye teşekkür ederiz.

Bu proje, Avrupa Birliği Erasmus+ Programı tarafından desteklenmiştir. Ancak burada yer alan görüşlerden Avrupa Komisyonu ve Türkiye Ulusal Ajansı sorumlu tutulamaz.

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni, İskenderun Teknik Üniversitesi’nin Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 25.08.2022 tarih ve 2022/08-1 sayılı kararı ile alınmıştır

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Makalede tüm yazarlar aynı oranda katkıda bulunmuştur

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır

KAYNAKÇA

Aas, C. ve Ladkin, A. (2005). Stakeholder Collaboration and Heritage Management, 32(1), 28–48. doi:10.1016/j.annals.2004.04.005

Ablak, S., Dikmenli, Y. ve Çetin, T. (2014). Üniversite öğrencilerinin Kırşehir’in tarihi ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 171–186.

- Akkuş, G., Karaca, Ş. ve Polat, G. (2015). Miras farkındalığı ve deneyimi: üniversite öğrencilerine yönelik keşifsel bir çalışma. *Akademik Bakış Dergisi*, (50), 71–81.
- Ashworth, G. J. ve Graham, B. (2005). Senses of place, senses of time and heritage. B. J. Ashworth G.J. ve Graham (Ed.), *Senses of Place: Senses of Time* içinde (ss. 3–14). Aldershot: Ashgate. doi:10.4324/9781315243467-9
- Avrupa Konseyi. (1975). *Amsterdam Bildirgesi*. 17 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf adresinden erişildi.
- Bahtiyar Karadeniz, C. (2020). Assessment for awareness and perception of the cultural heritage of geography students. *Review of International Geographical Education (RIGEO)*, 10(1), 40–64.
- Bahtiyar Karadeniz, C., Sarı, S. ve Kabacık, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin Ordu ilinin doğal ve kültürel turistik çekiciliklerine ilişkin farkındalık ve deneyimleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 667–684.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetin, T. ve Gürgil, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin bartin’ın doğal ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 255–274.
- Chitty, G. (2017). Introduction: Engaging conservation–practising heritage conservation in communities. G. Chitty (Ed.), *Heritage, Conservation and Communities: Engagement, Participation and Capacity Building* içinde (ss. 21–34). Roudledge.
- Çiftçi, A. (2020). Impact of Historic Environments on Child’s Cultural Identity and Architectural Heritage Awareness: C.A.T.C.H. (Children-Architects to Create Homes), Erasmus + Project Experience. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 11(2–3), 127–157. doi:10.1080/17567505.2020.1750291
- Cihangir, M. ve Köksal, S. (2019). Gençliğin kültürel miras algısı: osmaniye yöresi için ankete dayalı bir değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 266–277.
- COBUILD Advanced English Dictionary. (2022). *Heritage Maddesi*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/heritage> adresinden erişildi.
- Council of Europe. (2005). *Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*. 9 Ağustos 2022 tarihinde <https://rm.coe.int/1680083746> adresinden erişildi.
- Daeghouth, S., Ward, C., Gambarelli, G., Styger, E. ve Roux, J. (2008). Havza yönetim yaklaşımları, politikaları ve faaliyetleri: Ölçek büyümeye yönelik dersler. Su Sektörü Kurulu Kararı Belge Serisi Belge No.11. Washington D.C.
- Diñç, E., Erdil, M. ve Keçe, M. (2011). Uşak Üniversitesi öğrencilerinin tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalıklarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 267–285.
- Dostoğlu, N., Başdemir, A., Durmaçalı, B. ve Çalığıuşu, E. (2016). Awareness Raising Process in World Heritage Site Bursa. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi (TÜBA-KED)*, 14, 209–221.
- English Heritage. (2008). *Conservation Principles, Policies and Guidance*. 22 Ağustos 2022 tarihinde <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/conservation-principles-sustainable-management-historic-environment/> adresinden erişildi.
- European Commission (2018). *Youth for Heritage: Young People Bringing New Life to Heritage*. 16 Ağustos 2022 tarihinde https://koe2018.kormany.hu/download/5/55/32000/03_Factsheets_Youth%20for%20heritage-LD.pdf adresinden erişildi.
- European Heritage Volunteers (tarihsiz). *European Heritage Volunteers*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.heritagevolunteers.eu/> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2018a). *A Walk Through the History of Madeira*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2017-3-LI02-KA105-000055> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2018b). *CHerish - Cultural Heritage Ambassadors*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2018-2-PT02-KA105-005322> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2019a). *Make a Connection with European Cultural Heritage*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2018-3-TR01-KA105-061917> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2019b). *From the Past to the Future*. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2019-2-TR01-KA105-078518> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2020). *Youth Heritage Story*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2020-1-PT02-KA105-006532> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2021). *Keep Calm and Protect Cultural Heritage*. 12 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2021-1-PL01-KA152-YOU-000019009> adresinden erişildi.
- Fairclough, G. (2009). *New Heritage Frontiers. Heritage and Beyond* içinde (ss. 29–41). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Feilden, B. M. (1982). *Conservation of Historic Buildings*. London: Butterworth and Co.
- Feilden, B. M. ve Jokilehto, J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM.
- Fojut, N. (2009). *The Philosophical, Political and Pragmatic Roots of the Convention. Heritage and Beyond* içinde (ss. 13–21). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Fyall, A. ve Rakic, T. (2006). *The Future Market for World Heritage Sites*. A. Leask ve A. Fyall (Ed.), *Managing World Heritage Sites* içinde (ss. 159–175). Oxford: Butterworth Heinemann.
- Graham, B., Ashworth, G. J. ve Tunbridge, J. E. (2000). *A geography of heritage: Power, culture and economy*. London: Arnold.

- ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) (2022). Heritage Hubs. 15 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.iccrom.org/projects/heritage-hubs> adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2008). Kültürel Miras Alanlarının Yorumlanması ve Sunumu Tüzüğü. 20 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0066198001536912401.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2011). Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri. 22 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2014). İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi. 15 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0034808001536912096.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2017). Miras ve Demokrasi Hakkında Delhi Bildirgesi. 12 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0487125001587380902.pdf adresinden erişildi.
- İskenderun Güney Gazetesi (2022, 18 Mayıs). İSTE'nin Erasmus+ Gençlik Projesi Başladı. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://gazeteguney.com/2022/05/istenin-erasmus-genclik-projesi-basladi/> adresinden erişildi.
- İSTE (İskenderun Teknik Üniversitesi). Haber Merkezi (2022, 18 Mayıs). İSTE'nin Erasmus+ Gençlik Projesi Başladı. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://iste.edu.tr/haber-merkezi/2022/05/18/1701> adresinden erişildi.
- İSTE (İskenderun Teknik Üniversitesi) Haber Merkezi (2022, 19 Mayıs). Erasmus+ Gençlik Projesi Katılımcılarının Kültürel Gezisi. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://iste.edu.tr/haber-merkezi/2022/05/19/1706> adresinden erişildi.
- Kuijper, M. W. M. (2003). Marine and Coastal Environmental Awareness Building within the Context of UNESCO's Activities in Asia and the Pacific, 47, 265–272. doi:10.1016/S0025-326X(02)00469-1
- Mancı, A. R. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Kültürel Miras Farkındalığı ve Deneyimleri: Harran Üniversitesi Örneği-Şanlıurfa. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(4), 1164–1177.
- Mason, R. (2002). Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices. M. De la Torre (Ed.), Assessing the Values of Cultural Heritage içinde (ss. 5–30). Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- McIntosh, A. J. ve C. Prentice, R. (1999). Affirming Authenticity. Annals of Tourism Research, 26(3), 589–612. doi:10.1016/S0160-7383(99)00010-9
- Menkshi, E., Braholli, E., Çobani, S. ve Shehu, D. (2021). Assessing Youth Engagement in the Preservation and Promotion of Culture Heritage: A Case Study in Korça City, Albania. Quaestiones Geographicae, 40(1), 109–125. doi:10.2478/quageo-2021-0009
- Munjeri, D. (2004). Anchoring African Cultural and Natural Heritage: the Significance of Local Community Awareness in the Context of Capacity-Building. World Heritage Papers 13 içinde (ss. 75–80). Paris: UNESCO World Heritage Center.
- Nyaupane, G. P. ve Timothy, D. J. (2010). International Journal of Heritage Awareness and Appreciation Among Community Residents: Perspectives from Arizona, USA, (January 2015), 37–41. doi:10.1080/13527251003620776
- Poria, Y., Biran, A. ve Reichel, A. (2006). Tourist Perceptions: Personal vs. Non-Personal. Journal of Heritage Tourism, 1(2), 121–132. doi:10.2167/jht005.0
- Poria, Y., Butler, R. ve Airey, D. (2003). The core of heritage tourism. Annals of Tourism Research, 30(1), 238–254. doi:10.1016/S0160-7383(02)00064-6
- Riegl, A. (1903). Modern Anıt Kültü Doğası ve Kökeni (2005. bs.). İstanbul: Daimon.
- Salvador, M. V. (2005). Contemporary Theory of Conservation. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Sayers, R. (2006). Principles of Awareness-raising for Information Literacy, A Case Study. Bangkok: UNESCO.
- Smith, L. (2006). Uses of Heritage. Routledge. doi:10.4324/9780203602263
- Smith, L., Morgan, A. ve van der Meer, A. (2003). Community-driven Research in Cultural Heritage Management: the Waanyi Women's History Project. International Journal of Heritage Studies, 9(1), 65–80. doi:10.1080/1352725022000056631
- The Australia ICOMOS. (1999). The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance - (The Burra Charter). 20 Ağustos 2022 tarihinde https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf adresinden erişildi.
- Tuan, Y. F. (2001). Space and Place: The Perspective of Experience. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Turgut Gültekin, N. ve Uysal, M. (2018). Kültürel Miras Bilinci, Farkındalık ve Katılım: Taşkale Köyü Örneği. OPUS International Journal of Society Researches, 8(15), 2030–2065. doi:10.26466/opus.446272
- Türk Dil Kurumu. (2022). “Değer” Maddesi. 17 Ağustos 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- UNESCO. (1972). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html> adresinden erişildi.
- UNESCO. (2003). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> adresinden erişildi.
- UNESCO. (2005). Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi. 11 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.unesco.org/tr/Pages/179/177/> adresinden erişildi.
- UNESCO. (2009). 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics. 15 Ağustos 2022 tarihinde http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/unesco-framework-for-cultural-statistics-2009-en_0.pdf adresinden erişildi.
- UNESCO. (2014). Operational Strategy on Youth 2014-2021. 15 Ağustos 2022 tarihinde <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000227150> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Center (1992-2022a). World Heritage Education Programme. 15 Ağustos 2022 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/wheducation/> adresinden erişildi.

- UNESCO World Heritage Center (1992-2022b). World Heritage Volunteers Initiative. 18 Ağustos 2022 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/whvolunteers/> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Center (1992-2022c). UNESCO World Heritage and Sustainable Tourism Programme. 10 ağustos 2022 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/tourism/#:~:text=The%20UNESCO%20World%20Heritage%20and,protected%2C%20and%20appropriate%20tourism%20developed> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Center (1992-2022d). Engaging Youth in World Heritage: Developing Policy Guidance and Good Practices for State Parties and World Heritage Stakeholders. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/activities/949/> adresinden erişildi.
- Urry, J. (1990). *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*. London: Sage.
- Yan, C. G. ve Morrison, A. M. (2008). The Influence of Visitors' Awareness of World Heritage Listings: A Case Study of Huangshan, Xidi and Hongcun in Southern Anhui, China. *Journal of Heritage Tourism*, 2(3), 184–195. doi:10.2167/jht059.0
- Yaşarsoy, E., Koç, D. E. ve Ulema, Ş. (2021). Kültürel Miras Farkındalığı: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1299–1318.
- Yavuz, F. (2012). Çevresel Planlamada Katılımcı Yaklaşımlar. *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* içinde (ss. 82–84). İstanbul: Ninova Yayınları.
- Yılmaz Karaca, Ş., Şahbudak, E., Akkuş, G. ve Işkın, M. (2017). Kültürel Miras Farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama Çalışması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 80–101.
- Zancheti, S. M. ve Jokilehto, J. (1997). Values and Urban Conservation Planning: Some Reflections on Principles and Definitions. *Journal of Architectural Conservation*, 3(1), 37–51. doi:10.1080/13556207.1997.10785179